

Hermed sluttede forhandlingen om at henvise sagen til finansudvalget.

Lysholt Hansens forslag om at henvise forslaget til folketingsbeslutning til finansudvalget *vedtoges* uden afstemning.

Den næste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om ændring af lov om kommunale valg.

(Lovforslaget (nr. 52) findes i tillæg A. sp. 769, fremsættelsen i tidenden sp. 1756).

Første næstformand (From): Sammen med denne sag foretages de under punkterne 6-8 på dagsordenen opførte sager, nemlig:

Første behandling af forslag til lov om ændring af lov om valg til folketinget.

(Lovforslaget (nr. 53) findes i tillæg A. sp. 793, fremsættelsen i tidenden sp. 1756).

Første behandling af forslag til lov om ændring i lov om valg til folketinget. (Mandatberegningen m. v.) [af Aksel Larsen m. fl.].

(Lovforslaget (nr. 51) findes i tillæg A. sp. 765, fremsættelsen i tidenden sp. 1766).

Første behandling af forslag til lov om ændring af valgretsaldere til folketinget [af Aksel Larsen m. fl.].

(Lovforslaget (nr. 50) findes i tillæg A. sp. 763, fremsættelsen i tidenden sp. 1768).

Lovforslagene sattes til forhandling.

Indenrigsministeren (Hans Hækkerup): Det ærede medlem hr. Aksel Larsen har på sin gruppes vegne fremsat forslag til lov om ændring af valgretsaldere til folketinget, et forslag, der er nyt, og dernæst forslag til lov om ændring i lov om valg til folketinget. (Mandatberegningen m. v.), et forslag, der er en genganger og indeholder tanker, som det ærede medlem og hans gruppe tidligere har gjort sig til talsmænd for. Jeg skal på regeringens vegne knytte nogle ganske få bemærkninger til disse forslag.

For så vidt angår forslag til lov om ændring af valgretsaldere, vil jeg minde

om, at vi i løbet af de sidste 12 år 2 gange har nedsat valgretsaldere, først i 1953 til 23 år og derefter i 1961 til 21 år. Når det ærede medlem nu har rejst sagen, forstår jeg, at baggrunden herfor er den beslutning, der blev truffet i Nordisk Råd under den 12. session i Stockholm i februar i fjor, hvor rådet med et spinkelt flertal på 29 mod 27 vedtog en rekommandation til regeringerne om at tage spørgsmålet op. Må jeg minde om, at kun 2 af de danske delegerede i Nordisk Råd stemte for rekommandationen — den ene af de pågældende er ikke længere medlem af folketinget, hvilket dog ingen sammenhæng har med hans stilling til sagen i Stockholm — og alle de øvrige danske delegerede stemte imod.

Jeg stiller det spørgsmål til det ærede medlem, om han tror, han bag sig har et krav i befolkningen om en sænkning nu af valgretsaldere. Det ærede medlem bør i så henseende studere de folkeafstemninger, vi allerede har haft omkring valgretsaldere. Jeg for min del tror ikke, at vi står over for et sådant folkekrav, og finder det ikke i øjeblikket rimeligt at rejse et sådant spørgsmål. Jeg finder i øvrigt, at valgretsaldere må have en nærmere forbindelse med den myndighedsalder, der råder her i landet. Bliver der senere tale om en ændring på dette punkt, rejser spørgsmålet om valgretsaldere sig naturligt for os.

Må jeg om det andet forslag blot sige følgende: vi gennemførte i 1961 lempelser i spærreklausulerne, og vi har foreløbig kun erfaringer for disse lempelsers virkninger fra valget i 1964. Hvis det forslag, det ærede medlem nu har fremsat, havde været gældende, da vi havde valget i 1964, ville det have indebåret, at blot et parti havde fået 15.037 stemmer i et af de 3 områder, ville dette parti være blevet repræsenteret i folketinget. Dette ville ved 1964-valget have indebåret, at retsforbundet havde fået to mandater i folketinget. Det havde derimod ikke hjulpet kommunisterne.

Jeg finder ikke, at tiden er inde til yderligere lempelser af spærreklausulerne, og jeg vil over for krav om en sådan lempelse anføre det synspunkt, at det bør være et naturligt krav, at et parti enten kan opnå et kredsmandat eller kan demonstrere en nogenlunde bred tilslutning landet over.

[Indenrigsministeren.]

Endelig må jeg om forslaget om offentliggørelse af de politiske partiers regnskaber sige, at det møder ingen principiel uvilje fra min side. Jeg kan sige det på den lidt hykleriske måde: mit parti har intet at skjule, men jeg kan ikke have det fjerneste imod, at man fortsætter en tidligere påbegyndt drøftelse af dette intrikate problem.

Holger Eriksen: Det væsentlige i det af indenrigsministeren fremsatte forslag om ændringer i folketingsvalgloven er naturligvis de ændrede bestemmelser om anmeldelse af nye partier og oprettelse af nye valgkredse, respektive fordelingen af gamle. Antallet af folketingsmedlemmer, der kan anmelde et nyt parti, foreslås hævet fra 1 til 3. Det er et skridt i den rigtige retning, men principielt er der vel i og for sig ingen forskel på, om man kræver 3 eller nøjes med 1 medlem, som det har været hidtil. Spørgsmålet er, om der findes nogen begrundelse for, at en person, der mere eller mindre tilfældigt er blevet medlem af folketinget, bør have en særlig ret ved anmeldelse af nye partier frem for alle andre vælgere. Selv om mandatet formelt bevares til valgdagen, er det reelle dog, at det ophører med folketingets hjemsendelse før valget, og hvorfor skal folketingskandidat Petersen have en forret frem for folketingskandidat Sørensen, fordi han tilfældigvis har siddet i det forrige folketing? Vil han starte et nyt parti, må han have samme vilkår som andre, og det samme gælder efter min mening, hvis der er 3 folketingsmedlemmer, som bliver enige om, at vi har for få partier; men selve problemet kan vi naturligvis se på i udvalget.

Med hensyn til forslaget om, at der skal 20.000 underskrifter til i stedet for 10.000 for at anmelde et nyt parti, behøver det næppe anden begrundelse end den, der er givet af den højtærede indenrigsminister, og som ligger deri, at antallet af vælgere er blevet mere end fordoblet, siden man indførte bestemmelsen om de 10.000 underskrifter.

I øvrigt har man jo i betydelig grad lempet betingelserne for at opnå tillægsmandater, efter min private opfattelse i alt

for betydelig grad, og jeg er helt sikker på, at man, da denne lempelse blev gennemført, let ville have kunnet opnå enighed om, at de 10.000 underskrifter til gengæld skulle sættes op til 20.000.

Må jeg i denne forbindelse protestere imod udtalelser fra det tyske mindretals side om, at en sådan ændring er diskriminerende for tysksindede slesvigeres repræsentation i det danske folketing. Det er helt i strid med de faktiske forhold. Tværtimod har den danske valglov åbnet mulighed for, at denne vælgergruppe kunne blive repræsenteret, selv om den kun rådede over to tredjedele af de stemmer, der i gennemsnit skal bruges til et mandat, og dette forhold vil stadig være til stede, selv om ændringen vedtages. Det eneste, der sker, er, at den nævnte vælgergruppe må opstille den samme kandidat i samtlige 7 opstillingskredse i amtet, men det har denne gruppe jo prøvet før, og den har haft held til derigennem at opnå et mandat.

Det er rimeligt, at der ved anmeldelsen skal bruges en standardformel. Den omstændighed, at der har været afgivet falske anmeldelser, altså sådanne, der ikke var underskrevet af vælgeren personlig, rejser imidlertid — særlig nu, da man er begyndt på at betale kontant for anmeldelserne — det spørgsmål, om man ikke burde kunne forlange, at underskrifterne skulle afgives ved personligt fremmøde i folkeregistret. Da dette jo i forvejen skal attestere, at vælgeren findes på valglisten, er forskellen på en sådan fremgangsmåde og den nuværende ikke særlig stor. Jeg har bemærket, at den højtærede indenrigsminister har været inde på tanken, og den må også drøftes i udvalget.

Det samme gælder forslaget om, at en kandidat på forlangende af valgbestyrelsen skal dokumentere, at de vælgere, der har erklæret sig villige til at være stillere for ham, også vedstår denne erklæring.

Ikke at jeg har noget imod bestemmelsen, tværtimod, men jeg savner oplysning om, hvornår dette krav kan rejses. Skal det ske ved modtagelsen af kandidatansøgningen, eller kan det ske på et senere tidspunkt? I det sidste tilfælde kan det medføre, at stemmesedlerne må omtrykkes; men selv om man holder sig til det første, hvad er så kriteriet for, at valgbestyrelsen kan rejse

[Holger Eriksen.]

et sådant krav? Skal den ene kandidats anmeldelse være mere mistænkelig end den andens?

Lad os videre tænke os, at en kandidat-anmeldelse indleveres i den 12. time. Valgbestyrelsen siger så: må vi se dokumentationen? Vedkommende, der afleverer anmeldelsen, svarer: jeg skal nok skaffe den, og så går han hjem efter den. Men derved er fristen muligvis blevet overskredet, og hvad så? Eller hvordan ligger det, hvis valgbestyrelsen først træder sammen 2 dage efter, at anmeldelsen er modtaget, og derefter beslutter at forlange dokumentation? Det kan jo medføre, at det viser sig, at en sådan dokumentation ikke kan præsteres, og så opstår der almindelig forvirring, som jeg sagde før, med hensyn til de stemmesedler, der allerede er lavet. Jeg mener, at det var bedre, hvis man simpelt hen forlangte, at dokumentationen fulgte indleveringen. Dermed ville man også undgå det, der hændte i Ålborg, hvor en fejltagelse hindrede, at en kandidat blev behørigt opstillet.

Hvad angår oprettelse af flere opstillingskredse i Københavns østre storkreds, i Københavns og Århus amter, har jeg i sin tid selv rejst kravet på baggrund af, at socialdemokratiet de pågældende steder havde fået lige så mange kandidater valgt, som der var opstillingskredse, hvilket medførte, at partiet de pågældende steder ikke rådte over suppleanter. Det gælder efter sidste valg ikke mere for Københavns østre storkreds og for Københavns amt, men vil forhåbentlig gøre det igen efter det næste valg, og hvad Københavns amt angår, er forholdet nu så grelt, at partiet har fået stemmer til ét mandat mere, end der er opstillingskredse, hvilket altså medfører, at et mandat må gå over til et andet amt.

Lad mig med det samme fastslå, at antallet af opstillingskredse ikke i mindste måde påvirker fordelingen af valgte kandidater på partierne. Begrebet valggeometri er dermed udelukket. Derimod kan der vel næppe være delte meninger om, at mandaterne — med de undtagelser, som gælder for befolkningstætheden, og som medfører, at arealet indgår som en faktor ved beregningen af mandaterne på områder — må falde hvor stemmerne er.

I den forbindelse finder jeg anledning til

at pege på det forhold, at man ved valglovens affattelse har været meget påpasselig med at sørge for, at partierne fik, hvad der tilkom dem, men at man ikke har været så interesseret i at give vælgerne lige ret, når det drejer sig om personudvælgelsen. Naturligvis er det primære for en vælger, at der vælges en meningsfælle, men det vil i mange tilfælde ikke være ham ligegyldigt, hvilken meningsfælle der vælges. Med den mægtige forskel, der er i vælgertallet i de forskellige opstillingskredse — f. eks. med en Gladsaksekreds på 91.000 vælgere og en Rosenborgkreds på 11.000 vælgere — vil vælgerne f. eks. i den førstnævnte kreds ved kandidatopstillingen kun have en ottendedel af den indflydelse, som vælgerne har i Rosenborgkredsen, naturligvis under forudsætning af, at de i begge tilfælde får deres kandidat valgt.

Omvendt er det meget uheldigt, at i amtskredse, hvor et parti kun får ét eller to mandater, vil det som regel være dets vælgere i denne ene eller de to kredse, hvor partiet har de fleste stemmer, som alene bestemmer, hvem der skal opstilles, for socialdemokratiets vedkommende den eller de to kredse, hvor partiet procentuelt er stærkest. Det vil igen sige, at alle de øvrige vælgere for vedkommende parti i amtet ikke har spor indflydelse på, hvem de bliver repræsenteret ved.

Jeg mener, det var heldigt, hvis alle vælgere havde den samme indflydelse, og det har derfor været min yndlingstanke, at man på samme måde, som tilfældet er i Norge og Sverige, fulgte de forudsætninger, som blev givet i valglovskommissionens betænkning af 1920, og som gik ud på, at man skulle foretage rene listevalg i amtskredse, d. v. s. at man skulle have kandidatlistor af samme karakter, som man har ved kommunevalgene. Over for den indvending, at det ville beskære vælgernes frihed til at foretrække den ene kandidat fremfor den anden, skal jeg med det samme understrege, at efter det kommunale system kan en populær kandidat sprænge partilisten, og det samme ville være tilfældet, hvis man anvendte lister ved folketingsvalg. Vil man ikke gå til en sådan reform, og det tvivler jeg meget på, er den højtærede indenrigsministers forslag en begyndelse til at gøre valgkredsene nogenlunde lige store; men

[Holger Eriksen.]

naturligvis må man i udvalget se på, om de nye grænser i alle tilfælde er de rigtige.

Et kardinalpunkt for alle partier har det altid været, at så mange vælgere som muligt får lejlighed til at afgive stemme. Som et led i disse bestræbelser har man indført begrebet brevstemmer. Dette begreb foreslås nu udvidet på to måder, dels ved at man ikke længere behøver at være bortrejst på valgdagen for at kunne afgive stemme i forvejen, dels derved at man nu får adgang til at stemme på den måde i hele 3 uger før valget.

Hvad det første angår, hilser jeg det med glæde ud fra et bestemt synspunkt. Skal man indlægges på et hospital og tilfældet ikke er akut, bliver man som regel adviseret om indlæggelsen og indlæggelsesdatoen temmelig lang tid i forvejen. Dette bevirker, at en person, der vil være på hospital valgdagen, kan stemme i forvejen, hvis vedkommende bor i en anden kommune end den, hvor hospitalet er beliggende. Hvis derimod hospitalet ligger i samme kommune som den, hvor han har sin bolig, har han ikke hidtil kunnet anvende denne ret. Dette var naturligvis udtryk for en diskriminering, som måtte forsvinde, og de to ændringer, som nu er foreslået, vil medføre, at den forsvinder.

Men sagen har også en anden side. Der er en risiko for, at et stort og stigende antal vælgere vil foretrække at stemme i forvejen. Det vil nødvendiggøre et omfattende administrationsapparat, og det vil gøre det vanskeligt at få brevstemmerne optalt og afkrydset på valglisten, før selve valgbehandlingen begynder. Måske burde man derfor begrænse retten til at stemme i forvejen til bortrejste personer og sådanne vælgere, der var alvorligt hindret i at møde på valgstedet valgdagen. Den omstændighed, at fruén havde sit ugentlige bridgeparti om tirsdagen, skulle således ikke i sig selv være nok til, at vedkommende kunne benytte lejligheden til at stemme på et tidligere tidspunkt.

Hvad angår udvidelsen af afstemningstiden til 3 uger, er den også i sig selv meget tiltalende. Man må blot være klar over, at man ved denne bestemmelse samt ved bestemmelsen om, at folketingets formand senest 3 uger før valget skal give oplysning

om de eksisterende partier, udvider fristen i forbindelse med en folketingsopløsning til ca. 4 uger, mens den tidligere var antaget kun at være på 2 mellemliggende søndage. Lad os gå ud fra, at en regering kommer i mindretal ved en afstemning en fredag. Om lørdagen beslutter den sig til, at den vil besvare dette med at udskrive valg og opløse folketinget. Først om tirsdagen kan folketingets formand give oplysning om partiernes antal. Valg kan derefter først udskrives til den fjerde tirsdag derefter. Statsministerens ret til at foretage folketingsopløsning, som man under forfatningsforhandlingerne var så ivrig for at bevare, bliver derved betydeligt indskrænket, ja, i visse situationer, hvor vigtig lovgivning presser på, bliver den praktisk talt umuliggjort.

Et andet lille spørgsmål må jeg også nævne, nemlig opretholdelsen af bestemmelsen om, at stemmeafgivningen ikke må slutte før kl. 21 i købstæder og bymæssigt bebyggede områder. Det er sagt til mig fra alle sider, hvor jeg har haft lejlighed til at undersøge forholdene, at mellem kl. 20 og 21 melder sig kun sådanne vælgere, sådanne efternølere, som lige så godt kunne være kommet inden kl. 20. Jeg forstår derfor ikke bestemmelsen, og jeg håber på, at der må kunne skabes enighed om, at vi nu er kommet dertil, at vi uden risiko kan slutte valghandlingen kl. 20 alle steder, naturligvis under forudsætning af, at der ikke befinder sig vælgere i valglokalet.

Vi havde ved sidste valg et ikke før indtruffet tilfælde, nemlig at 2 kandidater fra samme parti, men i to forskellige amter stod lige i stemmetal. Indenrigsministeriet foretog dengang en lodtrækning. Denne handling var næppe lovhjemlet, men den var yderst fornuftig, og det er derfor rimeligt, at lodtrækning nu bliver stadfæstet i loven. Spørgsmålet er imidlertid, om det er tilstrækkeligt. I det nævnte tilfælde forelå der ingen klage. Alligevel indkaldte udvalget alle stemmesedler afgivet for partiet i de to amter. Det afstod ganske vist fra at tælle dem, men det foretog en selvstændig vurdering af, om stemmesedler burde kasseres eller godkendes. Udvalget var i sin ubetingede ret til denne handling, eftersom det er folketinget og det alene, som skal godkende mandaterne. Men nu er det, jeg

[Holger Eriksen.]

rejser spørgsmålet om, hvordan det kunne gå, hvis der var lighed imellem stemmetallene for to kandidater fra to forskellige partier og måske endda på en sådan måde, at afgørelsen af, hvilken af disse kandidater der var valgt, også ville blive bestemmende for, hvilke partier der skulle have flertallet i folketinget i den kommende periode. Sandsynligvis vil man i et sådant tilfælde begære disse partiets stemmesedler indsendt fra samtlige opstillingskredse, og muligvis vil man også foretage en ny fintælling af disse stemmesedler. Det vil i alle tilfælde blive noget i retning af en femårsplan. Jeg ville derfor finde det sigtsmæssigt, om der blev indført en bestemmelse om, at i tilfælde, hvor folketinget finder en ny fintælling nødvendig, kan det pålægges statistisk departement at foretage denne.

Den højtærede indenrigsminister har været inde på problemet vedrørende syges stemmeafgivning, hvilket ikke er så mærkeligt, da det spørgsmål rejser sig, hver gang vi har valgloven til revision. Når det lige så regelmæssigt falder, er årsagen den, at der er tungtvejende grunde dertil.

Lad mig lige slå fast, at spørgsmålet er uden partipolitisk betydning, da sygdom formodentlig rammer de forskellige partier med samme procent. Men det er dog ikke noget argument imod sådan stemmeafgivning, det indrømmer jeg gerne, thi som jeg allerede har været inde på, må valgloven ikke blot varetage partiernes, men også vælgernes interesser, og her vil jeg gerne gentage den betragtning, at valgetten er en menneskeret, der kun kan begrænses af praktiske hensyn og af hensynet til den hemmelige stemmeafgivning, der er demokratiets fundament.

Normalt har man koncentreret sig om kravet om, at i hvert fald patienterne på hospitalerne skulle have adgang til at stemme. Således har man ordnet det i Norge; men den beretning, som daværende kontorchef Bjørklund Bertelsen, der overværede et norsk valg, afgav over for udvalget, var meget nedslående. Patienterne blev kørt til en bestemt stue, hvor stemmeafgivningen foregik. Det medførte, at alt hospitalsarbejde denne dag kom i ulave, hvilket naturligvis kunne medføre risiko for tilbagefald for adskillige syge. Man und-

gik heller ikke, at der var patienter, som overlægen måtte erklære var i en sådan tilstand, at det ville være uforsvarligt, at de deltog i stemmeafgivningen. Det kunne igen få som følge, at der hos disse patienter opstod en mistanke om, at overlægen traf denne afgørelse, fordi de var af en anden politisk opfattelse end han, og det kunne således bidrage til at forringe et ønskeligt tillidsforhold mellem læge og patient. På den anden side er det givet, at tillader man patienterne på hospitalerne at stemme, må den samme ret gives til de hjemmeværende syge. Hvad det ville give af komplikationer, har jeg tidligere peget på.

Derimod vil jeg i dag gerne beskæftige mig med, at en afstemningsordning for hospitalerne ikke kan gennemføres, uden at den også omfatter sindssygehospitalerne og vel også vore fængsler, idet fangerne dér jo ingenlunde har mistet deres valgret; de har blot ikke mulighed for at udnytte den. Men tænker vi os nu, at der i en lille kommune var et stort sindssygehospital, at der blandt patienterne dér fandtes én med en voldsom energi og en stærk vilje, og at han sørgede for, at alle patienterne kom på valglisten, og videre for, at de stemte, og at de stemte på ham ved kommunevalget, kunne det jo let medføre, at han blev valgt ind som sognerådsmedlem. Jeg ved ikke, hvad valgbarhedsnævnet ville gøre i en sådan situation. Sygdom er jo ikke i sig selv diskriminerende, heller ikke sindssygd.

Eller hvis vi nu sætter en stor fangekoloni i stedet for sindssygehospitalet. Her kunne valgbarhedsnævnet naturligvis gribe ind og påstå, at en fange ikke kunne få sæde i sognerådet, fordi han nu engang ikke måtte komme uden for fængslets vægge. Men hvis der nu i stedet for en fange var en opsynsmand, en fængselsbetjent, som var meget populær blandt fangerne, og han organiserede afstemningen på samme måde, som jeg nævnte for sindssygehospitalet, ville det så alligevel ikke være uheldigt, hvis han skulle blive valgt ind i sognerådet på den måde? Jeg tror, man må erkende sandheden i det gamle ord om, at det bedste er det godes værste fjende, og erkende, at det også er det i den foreliggende situation.

Med hensyn til det af socialistisk folkeparti genfremsatte forslag om offentliggørelse af

[Holger Eriksen.]

regnskaber kan jeg sige, at jeg i og for sig aldeles ikke har noget at indvende imod princippet, men jeg må stille mig noget tvivlende over for dets anvendelse i praksis. For det første vil det være muligt at camouflere eventuelle tilskud fra udlandet gennem fiktive indsamlingslister, og for det andet vil det også være muligt at lade en væsentlig del af annonceringsudgifterne fremtræde som foretaget af grupper, der ikke har haft direkte forbindelse med partiet, hvorfor udgifterne ikke kommer med i det valgregnskab, der efter forslaget skal offentliggøres. Jeg har tidligere henvist til, at man i England har maksimeret det beløb, som en kandidat må anvende i valgagitationen. Der er ingen, der tror på, at denne bestemmelse overholdes. Så vidt jeg erindrer, har der kun én gang været rejst sag på det grundlag, og da blev vedkommende frifundet, til trods for at det syntes helt evident, at der var anvendt et langt større beløb end det lovlige.

I øvrigt er det jo ikke særligt størrelsen af de anvendte beløb, der har interesse, men derimod deres kilde. Men hvordan skal man undgå, at N. N. og P. P. i høj grad kommer til at stå opført som bidragydere? Skulle man f. eks. forlange af partierne, at de nægtede at modtage bidrag, når giverens navn og adresse ikke medfulgte? Jeg tror ikke, det vil være muligt at gennemføre en sådan bestemmelse. I øvrigt kan vi ikke fra mit partis side have noget som helst imod en offentliggørelse. Vore regnskaber forelægges alligevel for en så stor kreds af medlemmer, at man praktisk talt må betragte dem som offentliggjort.

Den del af dette lovforslag, der vedrører lempelse af spærrereglerne, har jeg allerede afvist i mine indledende bemærkninger, og da jeg ved tidligere lejligheder har haft anledning til at fremføre en række argumenter derimod, skal jeg ikke gentage dem ved denne lejlighed.

De fleste af de foreslåede ændringer i den kommunale valglov er konsekvenser af

forslaget om ændringer i folketingsvalgloven. Af de øvrige noterede jeg med tilfredshed, at det sidste rudiment af tidligere tiders bopælskrav nu bortfalder, og at der nedsættes et valgbarhedsnavn, der sikrer ensartede afgørelser.

Lidt mere betænkeligt er det at give kommunalrådsmedlemmer mulighed for at være i restance med skatter på det tidspunkt, de bliver valgt. Her må det erindres, at kommunalrådene giver sig af med administration, og det vil igen sige, at det også er dem, der har at gøre med inddrivelse af skat. Hvis der nu er alt for mange medlemmer af kommunalrådet, som selv er opført på restancelisterne, er der vel en vis risiko for, at de pågældende ikke vil være særlig ivrige efter at få iværksat effektive forholdsregler mod urimelige restancer. Jeg forstår derfor godt, at den højtærede indenrigsminister har været betænkelig på dette punkt. På den anden side drejer de sager, som hidtil har været fremdraget, sig om så små og ligegyldige beløb, at de må betegnes som rene petitesser, og af den grund kan man vel gå ud fra, at der ikke sker noget ved at gennemføre den foreslåede ændring.

Endelig forsvinder den paragraf, der forbød mand og kone samt beslægtede i op- og nedstigende linje samtidig at være medlemmer af et kommunalråd. Man har aldrig haft en tilsvarende bestemmelse for folketinget, men det var ingenlunde udtryk for nogen inkonsekvens. I folketinget med dets store medlemsantal er det i og for sig ligegyldigt, om der er to nært beslægtede medlemmer. Derimod har man jo for kommunerne haft et begreb, der hed sognekonge, og der kunne være risiko for, at systemet blev udbygget derigennem, at der oprettedes rene familiedynastier, som beherskede kommunalrådet. Men med den øgede interesse for kommunalpolitik er risikoen for en udvikling i den retning formodentlig minimal, og jeg synes derfor, det er rimeligt, at man ophæver bestemmelsen. Da initiativet til ændringen efter det oplyste er taget af Dansk Kvinde-samfund, finder jeg samtidig anledning til

[Holger Eriksen.]

at gøre opmærksom på, at bestemmelsen jo ramte mænd lige så vel som den ramte kvinder.

Jeg slutter med at anbefale de to regeringsforslag til en hurtig og velvillig behandling i et udvalg, som jeg senere vil foreslå nedsat, og hvortil jeg også mener man bør henvise de to privat fremsatte lovforslag.

Tastesen: Det er socialdemokratiets opfattelse, at den fulde myndighedsalder og valgretsaldere må følges ad. Vi mener det derfor rigtigt foreløbig at standse op ved den 21 års valgretsaldere, som blev opnået for kun 4 år siden. Opnåelsen af denne valgretsaldere var et betydeligt skridt frem i retning af at udbygge vort politiske demokrati, og vi kan da også glæde os over, at ungdommen i næsten lige så stort omfang som de ældre vælgere gør brug af stemmeretten.

Socialistisk folkeparti har nu foreslået, at valgretsaldere skal helt ned på 18 år, og motiverer det bl. a. med, at gennemsnitsvalgretsaldere derved vil blive 20 år. Jeg mener ikke, vi kan fastsætte valgretsaldere ud fra dette kriterium. Selv om unge mennesker på bare 18 år kan være både modne og ansvarsbevidste i deres forhold til samfundet, gælder det dog for langt de fleste unge mennesker, at de først og fremmest er optaget af egne problemer, uddannelse, fritidsinteresse og forholdet til det andet køn. Det er en naturlig udviklings- og modningsproces, som er i gang hos de unge mennesker omkring 18 års alderen. Først bliver de sig ansvaret over for sig selv bevidst, dernæst følger ansvaret over for medmennesket i det større fællesskab.

I øjeblikket er der, så vidt det er mig bekendt, ikke andre lande i Vesteuropa, som har en valgretsaldere på under 21 år, men derfor behøver vi selvfølgelig ikke at låse valgretsgrænsen fast. Jeg er klar over, at man i Sovjetunionen har en valgretsaldere på 18 år, men det kan vel ikke være forslagsstillernes mening, at vi skal sammenligne med Sovjetunionen, for i dette land er det ikke så svært at være vælger; man har nemlig ikke noget at vælge imellem.

Som jeg imidlertid indledte med at sige, er det min opfattelse, at den fulde myndighedsaldere og valgretsaldere bør følges ad, og det spørgsmål vil derfor være naturligt at

rejse, om der for tiden er grundlag for at sænke den fulde myndighedsaldere. På Nordisk Råds session i Stockholm sidste vinter var spørgsmålet til behandling, og man vedtog her at rette en henstilling til de nordiske landes regeringer om at foretage en undersøgelse af mulighederne for at sænke myndighedsaldere, hvorved valgretsalderens sammenhæng med myndighedsaldere særskilt betragtes.

Jeg vil gerne spørge den højtærede indenrigsminister, om man er gået i gang med sådanne undersøgelser. Selv om vedtagelsen skete med et spinkelt flertal, mener jeg dog, man skal gå i gang med en sådan undersøgelse så snart som muligt, for spørgsmålet om en sænkning af myndighedsaldere er jo først og fremmest et juridisk spørgsmål. Bør unge mennesker på 20 år eller 19 år frit kunne indgå ægteskab? Bør unge mennesker på 20 år eller 19 år frit kunne købe brugte biler og påtage sig det dermed følgende juridiske ansvar? Jeg er selv i tvivl herom, men jeg synes, regeringen bør følge henstillingen fra Nordisk Råd og gå i gang med disse undersøgelser.

Spørgsmålet om valgretsaldere bør tages op igen, hvis disse undersøgelser kan afsluttes med et positivt resultat, således at myndighedsaldere sænkes. Jeg vil hilse en sådan udvikling med glæde, for det er mit håb — det er også socialdemokratiets håb — at den opdragelse til demokrati, til ansvar over for fællesskabet, til selvstændig stillingtagen til problemerne, der i stigende grad skal præge undervisningen i vore skoler, automatisk vil føre med sig, at vi kan sænke myndighedsaldere og dermed valgretsaldere. Om vi så skal ned på 20 års grænsen eller 19 års grænsen — det spørgsmål må vi lade fremtiden afgøre.

Harald Nielsen: Jeg har først et par bemærkninger at gøre om kommunalvalgloven. Det er ellers min partifælle det ærede medlem hr. Jens Chr. Christensen, der er ordfører. Jeg har imidlertid påtaget mig ved denne lejlighed i hans sted at fremføre venstres syn på de ændringer, som foreslås i valgloven for kommunerne, og som specielt vedrører denne lov. En del ændringer er jo som allerede nævnt en konsekvens af de ændringer, der samtidig foreslås i folketingsvalgloven.

[Harald Nielsen.]

Der er først forslaget om ophævelsen af § 33. Det foreslås således at ophæve skatte-svarelsesbetingelsen som vilkår for ind-træden i det kommunale råd. Vi har jo set eksempler på, at folk, der ikke var vidende om, at de var i skatterestance, ikke kunne få godkendt deres valg. Det drejede sig, så vidt jeg ved, næsten altid om ejendoms-skatter i andre kommuner end bopæls-kommunen. Naturligvis kan man dog ikke uden betænkelighed af rent principielle grunde stryge skatte-svarelsesbetingelsen, og vi vil derfor gerne se lidt nøjere på dette spørgsmål i udvalget, inden vi tager endelig stilling.

Dernæst er der foreslået en ændring, som går ud på at flytte prøvelsen af en persons valgbarhed fra kommunalbestyrelsen til et valgbarhedsnævn bestående af en dommer som formand og et antal medlemmer ud-peget af de kommunale organisationer. Det er ønsket om mere ensartede afgørelser, der — efter indstilling af kommunallovskommis-sionen — har fremkaldt denne ændring. Den er sikkert rigtig, og den kan vi tiltræde.

De øvrige ændringer i kommunalvalg-loven har jeg ikke mange bemærkninger til. Det er rimeligt, at folketingsvalglovslisten også lægges til grund for valg til kommunal-råd, og at ægtefæller og beslægtede i op- og nedstigende linje for fremtiden kan være medlemmer af det samme råd.

Desuden er det naturligt, at kommunal-bestyrelsen skal vælge tilforordnede vælgere og valgstyrere efter forholdstalsvalg for hele kommunen. Det må vi dog måske også se lidt nærmere på i udvalget, for det er natu-r ligvis ikke meningen, at denne ordning med, at det er kommunalbestyrelsen, der vælger, skal medføre, at partier, der ikke er repræ-senteret i kommunalbestyrelsen, ingen til-forordnede får. Det ville jo næppe være heldigt.

Endelig er der et lille spørgsmål, som jeg gerne ville have drøftet i forbindelse med kommunalvalgloven. Det drejer sig om suppleanterne. Jeg har mødt kommunal-rådsfolk, der meget gerne ville have ændret den kommunale valglov således, at man fik suppleanter på en noget lignende måde som i folketingsvalgloven. Jeg har ikke taget endelig stilling til dette, men jeg finder det

naturligt, at vi drøfter dette spørgsmål i det udvalg, som jeg forstår skal nedsættes.

Vedrørende brevstemmer — det gælder jo også folketingsvalgloven — udvides tids-fristen for at afgive sådanne fra at være 1 uge til at være 3 uger før valget. Det er sikkert ganske rimeligt. Derimod kan der nok sættes et spørgsmålstegn ved, om det er rigtigt at udvide adgangen til at afgive brevstemmer også til folk, der opholder sig i den kommune, hvor de skal afgive deres stemme på valgdagen, når de har uforholds-mæssige vanskeligheder med at indfinde sig på valgstedet. Vi har i og for sig ikke noget mod bestemmelsen, men en formulering af denne karakter kan give anledning til for-tolkningsvanskeligheder. Der må vist derfor opstilles ganske bestemte regler for, i hvilke tilfælde vælgere, der bor i den kommune, hvor de kan stemme, kan få adgang til at stemme pr. brev. Men også det må vi jo se nærmere på i udvalget.

Endelig ønsker den højtærede minister, at udvalget beskæftiger sig med problemet om syges adgang til at stemme og om fan-gernes adgang til at stemme. Det er natu-r ligvis et spørgsmål, som vi meget gerne vil være med til på ny at se på. Vi er jo alle interesserede i at få en ordning, hvorefter også de syge kan få valget, men som det ærede medlem hr. Holger Eriksen allerede har gjort opmærksom på, er spørgsmålet ikke helt så let at løse, som det rent umid-delbart ser ud til.

Så kommer jeg til folketingsvalgloven. Her er der som allerede nævnt foreslået, at antallet af vælgerunderskrifter ved an-meldelse af et parti forhøjes fra 10.000 til 20.000 under henvisning til, at vælgertallet, siden denne bestemmelse i sin tid blev ind-ført, er mere end fordoblet. Denne ændring har vi intet at indvende imod, den finder vi rimelig. Måske burde man gå et skridt videre og kræve, at vælgernes erklæring om at ville deltage i anmeldelsen af et nyt parti skal underskrives i overværelse af folkeregisterførere, altså ved personligt frem-møde. Det ville give en vis kontrol med ægt-heden af underskrifterne, som vi jo i øje-blikket i virkeligheden mangler, og måske også lægge lidt mere alvor ind i spørgsmålet om at kræve nye partier oprettet, således at det kun er dem, der virkelig ønsker dette

[Harald Nielsen.]

nye parti frem, og som vil støtte det og stemme for det, der skriver under. Vi har jo oplevet et parti, der ved valget ikke fik så mange stemmer, som det havde opnået underskrifter ved indsamlingen for at kunne anmelde sig som parti.

Endelig har jeg et lille spørgsmål, som jeg også gerne vil have drøftet i valglovsudvalget. Det vedrører den sideordnede opstilling. Vi har jo i vor valglov 3 måder at stille op på: partiliste, hver kreds stiller op for sig eller sideordnet opstilling, hvor alle kandidater er opstillet i alle amtets eller storkredsens kredse, og i sidste tilfælde skal de opføres på stemmesedlen i alfabetisk orden. Der er kommet henvendelse til mig om, at dette burde ændres, fordi det hævdes, at den, der står øverst på stemmesedlen i alle kredse, derved erhverver sig nogle stemmer, som i virkeligheden aldeles ikke er tiltænkt ham. Jeg ved ikke, hvor meget rigtigt der er heri, men det er jo klart, at ved sideordnet opstilling, hvor man får partistemmer i forhold til, hvor mange personlige stemmer man har, dér kan ganske få personlige stemmer få en meget afgørende indflydelse. Jeg vil derfor gerne i udvalget have drøftet, om der kan findes en ordning, hvorefter man kan gøre det på anden måde. Det bliver måske ikke så let, for hvis hver kreds skal bestemme, hvem der skal stå øverst i kredsen, så kan kredsen dermed sige, hvem de ønsker valgt, og så er det sideordnede jo i virkeligheden borte.

Det foreslås endvidere, at folketingsmedlemmers adgang til at anmelde et nyt parti over for tingets formand fremtidig kun kan ske ved 3 medlemmer mod nu kun 1 medlem. Vi mener i venstre, at man helt bør stryge denne bestemmelse. Der kan i virkeligheden ikke gives nogen god begrundelse for, at folketingsmedlemmer skulle have en privilegeret stilling, så 3 mand stærk skulle være nok til at gøre dét, som der ellers skal 10.000 eller nu efter forslaget 20.000 vælgere til. Det må være sådan, at hvis folketingsmedlemmer vil danne et nyt parti, så må de ligesom vælgerne gå ud og samle det fornødne antal underskrifter.

Jeg ved godt, at alle den slags betragtninger mødes med den indvending, at de gamle partier vil hindre nye partidannelser. Det er ingenlunde tilfældet, og det kan man

heller ikke gøre. Det er ikke i et demokratisk samfund med lige og almindelig valgret og hemmelig afstemning muligt, selv om nogen måtte ønske det, at hindre nye partiers fremvækst, om der ellers virkelig er reel baggrund og behov for det. Vi så under den gamle valglov med valg i enkeltmandskredse, hvor spærrereglerne var ti-fold værre at bryde, at der alligevel kom nye politiske partier frem og også nye politiske partier, der kom til at spille en stor rolle i dansk politik.

Det er i øvrigt sådan, at disse spærreregler i realiteten kun har interesse for de 40 tillægsmandater. Om de 135 kredsmandater kæmpes der som bekendt efter forholdstalsvalgmåden på fuldstændig lige fod i de enkelte amter og storkredse. Al spekulation over spærreregler kunne vi derfor komme bort fra, om vi afskaffede tillægsmandater, som der jo ikke i grundloven står noget om at vi skal have, og som man ikke kender til i andre gode demokratiske lande som f. eks. Norge og Sverige. Det er derfor muligt, at vi igen — naturligvis under fornøden hensyntagen til den ligelige repræsentation — må tage overvejelser op i retning af at få afskaffet dette tillægsmandatsystem.

I det nu foreliggende lovforslag foreslås det endvidere, at kandidaterne skal kunne dokumentere udtrykkeligt samtykke fra de folk, der er opført på deres stillerlister, en ændring, som vi finder rimelig. Det ærede medlem hr. Holger Eriksen var inde på, hvorledes dokumentationen kunne ske. Jeg har altid selv samlet de underskrifter, som jeg fik på sedler, på en stillerliste, sådan at når jeg afleverede min stillerliste, så kunne jeg samtidig vedlægge underskrifterne fra de vælgere, som havde lovet at være stillere for mig. Jeg ved ikke, om det skal ordnes på denne måde, men jeg synes i og for sig, at det er rimeligt, at samtykket skal kunne dokumenteres.

Videre lovfæster lovforslaget, således som det allerede er nævnt, at hvor to eller flere partier opnår lige store kvotienter, er lodtrækning nødvendig, og at den skal foretages af indenrigsministeriet, en ændring, vi også kan tiltræde.

Den højtærede minister nævnte i sin fremsættelsestale andre problemer som folketingets kompetence til at afgøre klager

[Harald Nielsen.]

over folkeafstemninger o. s. v. Også det mener jeg er et spørgsmål, vi må drøfte nærmere i udvalget. Vi tilsiger velvillig behandling af de to valglovsforslag, der er fremsat af den højtærede indenrigsminister.

Med hensyn til de forslag, der er fremsat af socialistisk folkeparti, kan jeg henvise til, hvad vi tidligere har sagt, og også til, hvad det ærede medlem hr. Holger Eriksen sagde om, at myndighedsalder og valgrets-alder må følges ad. Vi agter heller ikke at føre spærrereglerne tilbage til de regler, vi havde fra 1920 til 1953. På samme måde med partiernes regnskaber. Vi har ikke noget at skjule, men sagen er ikke så let løst, som man rent umiddelbart skulle tro. Der er også den ting at tage hensyn til, at ligesom der i vor valglov er hemmelig afstemning, således at vælgerne ikke skal træde frem og forkynde, hvem de stemmer på, kan der vel også være en vis rimelighed i, at vælgerne kan få lov til at optræde anonymt, når de vil støtte et parti.

Ja, med disse få bemærkninger skal jeg altså tilsige de to lovforslag fra regeringen velvillig behandling.

Poul Sørensen: I det store og hele kan mit parti slutte sig til de forslag, der er fremsat af den højtærede minister, men vil selvfølgelig meget gerne gennemgå og gennearbejde de mange enkeltheder i det udvalg, som nu bliver nedsat.

Vedrørende den kommunale valglov er der to ting, jeg gerne vil lægge vægt på. Jeg vil gerne understrege, at de skattemæssige betingelser for valg til de kommunale råd, som vi hidtil har haft, har vist sig, synes jeg, formålsløse, idet det på de områder, hvor der er grebet ind, næsten alle steder, så vidt jeg er orienteret, er sket over for ganske enkelte småting, og de indgreb kunne man godt være foruden.

Jeg synes, det er en god tanke at rejse spørgsmålet om et valgbarhedsnavn. Jeg tror, man herved kunne få en ensartet behandling af sagerne. Vi har i mit parti været ude for forskellige afgørelser. I en storkøbenhavnsk kommune har man f. eks. set bort fra en forsinkelse, og jeg var ganske enig i denne afgørelse, mens man i en anden socialdemokratisk styret kommune i om-

egnen gik meget hårdt frem imod mit parti. Jeg synes, det var en urimelige afgørelse, der her blev truffet. Jeg ved, mange deler min opfattelse, oven i købet et folketingsmedlem på borgmesterstolen. Derfor er jeg meget tilfreds med, at et sådant navn kommer til verden, så vi derigennem kan få en ensartet afgørelse af disse mange ting.

Der er mange enkeltheder, som jeg lader ligge. De er blevet omtalt, og jeg er ikke uenig i det, der er sagt. Jeg synes, det er rigtigt, om man kunne begrænse afstemningstiden til kl. 20. Det tror jeg man meget let kunne gøre. Der er også sket den udvikling, at arbejdstiden for langt de fleste er kortere, end den var før; også det kan måske nu tages med, når vi skal søge at nå frem til at tilbageføre det til gamle tider.

Spørgsmålet om de syge vælgere skal jeg heller ikke beskæftige mig meget med. Jeg deler de synspunkter, der er fremhævet. Der er ingen, der nogen sinde, så vidt jeg kan erindre, i den tid, jeg har været med i det arbejde her, har været uvenlig stemt over for dette forhold, men vi har, som det ærede medlem hr. Holger Eriksen har understreget det, hver gang af praktiske grunde og rimelige lighedsgrunde måttet vige tilbage for at tage en afgørelse, så de syge fik bedre vilkår. Om vi kan nå frem til en ordning, bør undersøges; men at der er vanskeligheder, det erkender jeg.

Vi kan tilslutte os forslaget til lov om ændring af lov om valg til folketinget. Vi mener, at bestemmelsen om de tre folketingsmedlemmer kan overvejes. Personlig, men det er kun min personlige mening, har jeg den opfattelse, som også har været gjort gældende her i tinget, at folketingsmænd ikke i denne sag burde stilles anderledes end alle andre borgere her i landet.

Jeg slutter mig til bestemmelsen om de 20.000 vælgerunderskrifter og mener også, man bør sikre sig, at underskrifterne er i orden. Hvordan det så skal gøres, bliver vel noget, vi skal se på i udvalget og gennemføre dér, men mit parti er altså venligt og positivt indstillet heroverfor.

Det samme er vi med hensyn til stillere. Stillere kan naturligvis kun høre til ét parti, og jeg mener også, man bør sikre sig, at de stillere, man har, de stillere, man kommer

[Poul Sørensen.]

med, også er i orden, og at man på en eller anden måde ved en skriftlig erklæring kan bevidne det.

Jeg har en enkelt sag, jeg gerne vil understrege ved denne lejlighed. I udvalget vil jeg bede om, at man arbejder på at finde frem til en praktisk ordning, hvorved man kan undgå den misere, som det konservative folkeparti var udsat for ved sidste valg i Ålborgkredsen. Så vidt jeg er orienteret, er det formelle i Ålborg vist ganske i orden. Kommunen og embedsmændene har vist fulgt lovens bogstav ganske nøje, og fejlen er der vist heller ikke tvivl om; den ligger hos repræsentanterne for det konservative folkeparti i Ålborg. Altså, det formelle har jeg ingen bemærkninger at gøre til, men det er mig alligevel uforståeligt som gammel kommunalmand, at man ikke udviser en bedre service i Ålborg kommune, så noget sådant som det her skete kan undgås. Derfor er vi meget interesseret i at nå frem til, at man kan få berigtiget listerne hos kommunen, inden fristen er udløbet. Det skulle ikke være uoverkommeligt for de kommuner, som skal modtage listerne. Det manglede da bare, og derfor håber vi, at vi kan få indføjet bestemmelser herom, når vi nu går i gang med udvalgsarbejdet.

Jeg fordyber mig heller ikke i kredsoplægningerne. Både det københavnske amtsproblem og Århusproblemet står mig ganske klart. Vi står også positivt over for denne sag her. Vi har i de senere år, når vi har arbejdet med denne sag i udvalg, drøftet, hvorvidt grundlaget for hele vor valglov var tidssvarende eller praktisk for os med de 135 kredsmandater og de 40 tillægsmandater, hvilket er en ordning, der, hvad enhver jo ved, medfører, at det ofte bliver tilfældigt, hvor mandatet falder. Det ærede medlem Hr. Holger Eriksen har ved mange lejligheder ført os igennem valglovens mysterier og bevist, hvorledes få stemmer kan flytte mandater fra det ene hjørne af landet til det modsatte.

De synspunkter, som det ærede medlem har fremført, har gjort et stærkt indtryk inden for mit parti, og vi er da også åbne for en drøftelse — ja, vi vil fremkalde den, om ikke andre vil — af, om ikke tidspunktet var inde, da vi burde overveje et andet grundlag for vor valglov end det, vi har nu.

Jeg ved, at det bliver meget svært at nå frem til i hvert fald en enstemmig indstilling herom. Vi har forsøgt med 7, 9 og flere områder, som hver for sig skulle være lukket land. Det ville, synes jeg, i de fleste tilfælde give en rimelig og god fordeling af mandatene, og vi lever altså stadig i håbet om, at man gennem drøftelser, samtaler og forhandlinger kan skabe dette nye grundlag.

Jeg skal nøjes med disse bemærkninger, idet jeg henviser til bemærkninger, der allerede er faldet om denne sag, og hvori jeg ikke kan være uenig.

Jeg skal til sidst om de to lovforslag, der er fremsat som private lovforslag, sige, at jeg slutter mig til de faldne udtalelser om valgretsalderen.

Med hensyn til forslaget om mandatberegningen og de øvrige ændringer, der ligger i dette lovforslag, da må jeg afvise dem. Vedrørende spærrereglen har jeg tidligere tilkendegivet mit partis stilling, så det skal jeg ikke beskæftige mig med.

Hvad angår offentliggørelse af regnskaberne, har mit parti ikke noget at skjule. Vi kan godt klare den kontrol selv og behøver hverken det ærede medlem hr. Aksel Larsen eller nogen af hans partifæller til at snage i vore ting. Vi har statsautoriseret revision, vi har et administrationsudvalg på 7, som dagligt passer sagerne, og vi har en hovedbestyrelse på 70, som har det endelige ansvar for økonomien. Den er valgt af et parti med over 500.000 stemmer og med 135.000 medlemmer. Alt er efter vor mening i den skønneste orden. Man kan godt diskutere, om man skal foretage ændringer på dette område ved lovbestemmelser, men vi er altså imod det.

Det var interessant for mig at følge den samtale, vi havde i sidste samling i udvalget om det forslag, der dengang blev behandlet. Vi begyndte med at diskutere, hvordan man skulle stille sig til at få penge tilsendt fra fremmede magter til sit parti. Vi var ikke i tvivl om det i udvalget, men det erfaringsmateriale, som det ærede medlem hr. Aksel Larsen sad inde med, var det ikke muligt for os at få frem under denne drøftelse. I et langt liv har han jo arbejdet med indsamlinger på en anden måde, end vi har det, og derfor syntes vi, det var rimeligt, om det kom frem. Det kunne vi ikke opnå. Derfor vil jeg sige med hensyn til det private

[Poul Sørensen.]

lovforslag, som er fremsat, at vi har sikkerhed for vor økonomi, vi har intet at skjule, og vi mener, det lovforslag, der her er fremsat, er ganske unødvendigt.

Jeg tilsiger altså en velvillig og også en hurtig behandling af de af ministeren fremsatte lovforslag.

Skytte: I grundloven står angivet principperne for Danmarks parlamentariske styre. Jeg vil gerne tillade mig at citere fra § 31:

„Stk. 1. Folketingets medlemmer vælges ved almindelige, direkte og hemmelige valg.

Stk. 2. De nærmere regler for valgrettens udøvelse gives ved valgloven, der til sikring af en ligelig repræsentation af de forskellige anskuelser blandt vælgerne fastsætter valgmåden, herunder hvorvidt forholdstalsvalgmåden skal føres igennem i eller uden forbindelse med valg i enkeltmandskredse.

Stk. 3. Ved den stedlige mandatfordeling skal der tages hensyn til indbyggertal, vælgertal og befolkningstæthed.“

For mig og vel også for alle andre i denne sal er det uden for diskussion, at grundloven må efterleves. Den valglov, vi har, den, som nu foreslås ændret, må være sådan, at forholdstalsvalgmåden bevares, hvilket i praksis vil sige, at alle anskuelser, der kan vinde en rimelig tilslutning, bør have mulighed for at blive repræsenteret i folketinget. Uden denne mulighed vil mindretal let udsættes for forskelsbehandling, og eksisterende partier, især de største, vil sikre deres monopol, hvilket er både ubegrundet og unødvendigt. Man kan risikere, at ønskelige fornyelser udebliver og politiske systemer stagnerer, og man kan risikere, at ligegyldigheden breder sig.

Når man taler — og det gør man ofte — om de små politiske bevægelser, de ganske små politiske partier og den skade, de kan forvolde, så glemmer man, at alt stort er begyndt småt. Det gælder selv det største af vore store partier. Det er givet, at det er en fordel, at et folkestyre kan fungere, men kan det kun fungere ved at hindre betydelige mindretals repræsentation, er det et spørgsmål, om det kan kaldes et egentligt folkestyre. Om et folkestyre kan fungere, afhæn-

ger af de enkelte tingmedlemmers ansvar over for arbejdet og af deres vilje til at arbejde med på nødvendige opgavers løsning. Folketinget i almindelighed — og ikke mindst de enkelte partier — kan ikke se bort fra denne realitet.

Det nu foreliggende lovforslag om ændring af folketingsvalgloven er vel et forsøg på at hindre visse urimeligheder. I dette forsøg går man efter mit bedste skøn for vidt; forslaget virker derfor som en konsolidering af bestående partier og lægger større hindringer i vejen for nye partidannelser og deres muligheder for at deltage i valget, end det radikale venstre finder rimeligt. Forslaget om at kræve 20.000 underskrifter for anmeldelse af et nyt parti og bestemmelsen om, at underskrifterne kun gælder i 1 år, er for vidtgående. Hvis man — jeg siger udtrykkelig: hvis — vil have andre bestemmelser på dette område, kunne jeg tænke mig, at der til anmeldelse af et nyt parti krævedes samme antal underskrifter, som der skulle til hvert mandat i gennemsnit ved det foregående valg; det vil sige ikke 20.000, men mellem 14.000 og 15.000. Hvis man satte et sådant tal i forhold til stemmerne ved sidste valg, havde det den fordel, at det var automatisk regulerende, akkurat som den nuværende bestemmelse, den såkaldte spærreklausul, 2 pct.s reglen, er det nu.

Jeg kan ikke se, det skal være nødvendigt, at underskrifternes gyldighed kun gælder 1 år. Jeg kan ikke se, at der er noget til hinder for, at de kan gælde hele valgperioden; det gør jo da stemmerne, og de gør det, enten man fortryder sin afstemning eller ej. Hvorfor gøre det sværere end nødvendigt?

Jeg er mere modtagelig for ændringerne i de nugældende regler for folketingsmedlemmers ret til at anmelde nyt parti. Der er noget meningsløst i, at et enkelt folketingsmedlem kan anmelde et nyt parti uden at føle sig forpligtet i øvrigt over for det parti, han anmelder. Jeg har hørt de foregående ordførere — i alt fald nogle af dem — give udtryk for, at vi helt kan afskaffe denne bestemmelse. Det er muligt, at det giver partierne lidt større magt, end de bør have. Men om der så som i forslaget skal kræves 3, eller vi kan nøjes med 2 medlemmer som minimum for ret til ny partidannelse, er jeg

[Skytte.]

parat til at drøfte nærmere i et kommende udvalg.

Ændringen i kredsinddelingen i Københavns amt og ændringen i kredsene også andetsteds skal jeg ikke sige andet om, end at vi kan se nærmere på det i udvalget; jeg vil dog tilføje, at i hvert fald ændringerne i Københavns amt er særlig påkrævede, efter at amtet ikke længere har kandidater nok til mandaterne, men må hente dem andetsteds fra. Der bør i hvert fald være den tilknytning mellem vælgerne og deres repræsentant, at der er en kreds til den pågældende inden for det amt, hvor han vælges. I udvalget kan vi se på, om ændringerne er udformet rigtigt, så de sikrer den helt rigtige inddeling. Jeg kan her pege på, at kredsinddeling og amtsinddeling i Københavns amt heller ikke falder sammen, og der kan være grund til at se på, om det er rigtigt i praksis, hvad jeg ikke på forhånd skal tage stilling til.

Lempelsen i bestemmelserne om brevstemmerne forekommer mig tiltalende, men jeg kan da godt se berettigelsen af de betænkeligheder, som det ærede medlem hr. Holger Eriksen gav udtryk for med hensyn til, jeg ved ikke, om man skal kalde det misbrug, men overdreven brug af brevstemmer. Også det kan vi imidlertid se nærmere på i det kommende udvalg, og det gælder i øvrigt en lang række bestemmelser i det fremsatte forslag.

Ud fra det, jeg her har anført, vil det radikale venstre gå ind i udvalgsarbejdet, og jeg håber, det kan lykkes partierne at enes om rimelige bestemmelser.

Principperne i forslaget om ændring i den kommunale valglov kan jeg på mit partis vegne tiltræde; det gælder også her, at enkeltheder kan vi se nærmere på i udvalget.

Socialistisk folkepartis forslag kan vi drøfte nærmere, og det er vi parat til at gøre i udvalget. Mit partis principielle standpunkt falder sammen med det, det ærede medlem hr. Tastesen gav udtryk for: at valgretsalder og fuld myndighedsalder bør følges ad.

Valglovens spærreregel, som socialistisk folkeparti også stiller forslag om at lempe, er jo som bekendt ikke det radikale venstres opfindelse; men de lettelser, der sidst blev gennemført, var, hvad der dengang kunne

opnås, og jeg må sige, at efter at jeg har hørt de foregående talere, har jeg ikke indtryk af, at der er sket nogen ændring i standpunkterne siden da, men under udvalgsarbejdet vil det jo vise sig, om der er sket ændringer i de øvrige partiers standpunkt, siden vi sidst behandlede dette spørgsmål.

Aksel Larsen: Jeg er yderst tilfreds med, at den højtærede indenrigsminister på regeringens vegne har fremsat forslag til ændringer i såvel folketingsvalgloven som den kommunale valglov, således at vi nu har fået denne sag til behandling, og naturligvis er jeg også glad for, at vi samtidig har fået til behandling de lovforslag, mit parti har fremsat. Jeg vil samtidig sige, at måske havde det været ønskeligt, om regeringens initiativ var kommet lidt før, men hvis folketingets partier, og hvis det udvalg, der jo nok bliver nedsat, viser sig arbejdsdygtigt, går det vel endda. På den anden side skulle det nødigt gå sådan som i perioden mellem 1960 og 1964, da vi jo i grunden til stadighed havde liggende til behandling forslag til ændringer i valgloven og meget lidt blev gennemført af det, der burde have været gennemført. Lad mig bare nævne noget så fredsommeligt og uskyldigt som spørgsmålet om en ændret kredsinddeling dér, hvor en sådan var ubetinget påkrævet. Det er ganske givet, at hvis vi ikke når at få blot den sag ordnet i løbet af denne vinter og det kommende forår, så er det for sent, så kan en ændring i hvert fald først træde i kraft efter næste valg; men hvis vi får det ordnet nu, om jeg så må sige i denne trækning, så går det. Det er klart, at der går ikke så lang tid, inden partierne begynder at spekulere på, hvordan man skal opstille kandidater og hvor. Hvis man først har opstillet dem i de nu bestående kredse, bliver der en rar ravage, hvis man ændrer kredsinddelingen. Men der kan være adskillige andre af de foreslåede ændringer, der er af en sådan art, at de, hvis de skal blive til virkelighed, må vedtages af folketinget og træde i kraft, inden det første folketingsår efter folketingsvalget er til ende; ellers vil man ikke kunne lade dem træde i kraft før efter næste folketingsvalg.

Hvad angår forslag til lov om ændring

[Aksel Larsen.]

af lov om valg til folketinget, vil jeg vedrørende betingelserne for, at et nydannet eller et nyanmeldt parti kan deltage i folketingsvalg med mulighed for at få del i fordelingen af tillægsmandater, sige med det samme, at jeg — efter de erfaringer, der er gjort — finder det rimeligt, at man ikke mere lader sig nøje med, at ét folketingsmedlem med gyldighed kan anmelde et nyt parti, men at man forhøjer antallet. Man kan tvistes om, hvorvidt det bør forhøjes til 2 eller 3 medlemmer. Det skal naturligvis indrømmes, at hvis der skal træffes aftaler, som ikke godt tåler dagens lys, træffes de bedre mellem 2, end de træffes mellem 3, så det kan godt være, at 3 er det rigtige tal. Hvad der endvidere taler for de 3, er, at som valgloven nu er affattet, og som jeg forstår at flertallet i denne sal fortsat ønsker den skal være affattet, kan et parti ikke gøre sig håb om at blive repræsenteret med mindre end 3 repræsentanter, og i så tilfælde er naturligvis tallet 3 helt rigtigt sat.

Som man ved, stræber vi efter at få valglovens spærregler afskaffet i så høj grad, som det er muligt, og derfor kan jeg i hvert fald ikke efter den bestræbelse godkende forslaget; alligevel er jeg kommet til det resultat, at det er et rimeligt krav at stille, at hvis folketingsmedlemmer, der er valgt på et bestemt partigrundlag, ønsker at deltage i kommende valg som et nyt parti, så bør der være mere end ét medlem til at anmelde det nye parti, og jeg tror nok, at det med de 3 kan anvendes.

Det er mig ikke forståeligt, at noget medlem af det danske folketing fra de partier, der hidtil har været repræsenteret i debatten, kan stå op her og sige, at det forekommer dem, at folketingsmedlemmer ikke bør have nogen forret fremfor andre vælgere, og at man altså helt skulle slette bestemmelsen om, at folketingsmedlemmer kan anmelde et nyt parti. Det er for mig ikke forståeligt, for i de 32 år, jeg har været i folketinget, er jeg gang på gang blevet manuduceret af repræsentanter for de 4

gamle partier i den retning: i Danmark har vi et repræsentativt system, og derfor skal alle mulige sager ikke henskydes til vælgernes afgørelse; det er de valgte repræsentanter, der skal afgøre dem. Ja men så må de valgte folketingsmedlemmer også have så meget indflydelse, at de er i stand til at anmelde et nyt parti. Men som sagt, jeg er klar over, at efter det, vi har oplevet, går det ikke at nøjes med, at ét folketingsmedlem anmelder et parti; man kan gå op til 3.

Må jeg endvidere sige, at hvis dette, om jeg så må sige, principielle argument — som ikke i så høj grad er mit, som det er andres — ikke virker, så vil jeg tillade mig at belyse rent praktisk, hvad der kan ske. Lad os tænke os, at vi her i folketinget skulle have et parti med 6 repræsentanter; sådan noget har man jo haft nogle gange, det er slet ikke utænkeligt. Lad os tænke os, at dette parti sprænges, så dets gruppe på 6 deles i 2 grupper på hver 3. Så er det jo meget muligt, at den ene gruppe, om jeg så må sige, behersker partiets apparat og dermed vil være i stand til at deltage i valget i kraft af, at det andet parti ikke er anmeldt. Men det er slet ikke udelukket, at den gruppe på 3, der ikke behersker partiapparatet, i virkeligheden er den, der har flertallet af partiets vælgere og medlemmer med sig. Derfor ville det i en sådan situation være aldeles urimeligt, om man sagde: den ene gruppe på 3, det er et parti, det anerkender vi; den anden gruppe på 3 er ikke et parti. Jeg tror, man skal lade være med at gå så langt, som nogen her gerne vil gøre. Jeg tror, man skal forhøje antallet, og som sagt, jeg kan gå med til, at man forhøjer det til 3.

Så er der spørgsmålet om underskrifterne. Jeg forstår meget vel, at man foreslår, at underskrifternes antal skal sættes op fra 10.000 til 20.000, og jeg forstår også begrundelsen for det. Der er en hel del rimelighed i kravet om, at der skal præsteres flere underskrifter end 10.000. Da denne bestemmelse blev indført i valgloven og

[Aksel Larsen.]

blev praktiseret, kostede et mandat 8.000 stemmer, og man skulle have 10.000 underskrifter. Nu koster et mandat omkring 16.000 stemmer, ved et kommende valg formentlig mere, ja, så må det være urimeligt, at man nøjes med 10.000 underskrifter. Men dengang man krævede de 10.000 underskrifter og indtil 1953, havde vi praktisk talt ingen spærreregul i valgloven. Ja, vi havde en ret uskyldig spærreregul af den art, som vi har foreslået genindsat, og som kun går ud på, at et parti for at få del i tillægsmandaterne skal præstere stemmer i et enkelt af de 3 områder, svarende til hvad et gennemsnitsmandat i landsmålestok koster. Det er en så beskeden spærreregul, at et parti, der har blot nogenlunde tilslutning, kan være sikker på at kunne forcere den.

Så indførte man andre og langt strengere spærreregler. De blev lempet lidt i 1961 og blev praktiseret ved det valg, vi nu har overstået. Men alligevel har vi strengere spærreregler end før, og det taler imod at sætte underskrifttallet i vejret som her foreslået. På den anden side er det jo rigtigt, at der i store dele af vælgerbefolkningen er en, om jeg må bruge det udtryk, demokratisk mentalitet, som bevirker, at mange skriver under på anbefalingen af et nyt parti ud fra en principielt demokratisk anskuelse, for at hjælpe partiet til at deltage i valget, selv om de aldrig har tænkt at stemme på det. Det gør det lettere at samle underskrifter, end det var før, f. eks. i mellemkrigsårene.

Desuden har vi set, hvordan muligheden for at samle underskrifter blev forøget, da et bestemt, jeg tillader mig at sige påstået parti, for det er ikke på nogen måde dokumenteret, at det var et parti, gav sig til at samle underskrifter ved betalt akkvisition. Vi har frihed til partidannelse her i landet. Hvis 7 mennesker vil slutte sig sammen og sige, at de er et parti, så er de et parti, og så kan dette parti deltage i valget. Man behøver ikke at samle underskrifter, og det tror jeg man skal lægge vægt på at oplyse befolkningen om. Det er ikke sådan, at underskrifternes antal er bestemmende for, om man kan deltage i valget. Ethvert parti, der ikke har kunnet samle 10.000 underskrifter, kan deltage i

valget; det skal blot i en kreds, i et amt eller en storkreds, skaffe 25 stillere, så deltager det i valget, og får det stemmer nok, får det også mandater, men det skal altså have stemmer nok, sådan som valgloven foreskriver det. Underskrifterne er altså ingen betingelse for at deltage i valget, men underskrifterne kan gøre det lettere, hvis man i øvrigt får stemmer nok, at komme i folketinget.

Nu vel, men vi kan altså risikere, måske er det et skræmmebillede, at en enkelt person etablerer sig som parti og har penge nok til at sætte en dyrt betalt akkvisition i gang, hvorved det bliver muligt for penge at samle det nødvendige antal underskrifter. Også dette taler for at sætte tallet i vejret fra de 10.000, som vi har haft i 44 år, så jeg skal ikke modsætte mig at forøge underskriftantallet, selv om 20.000 er vel højt, jeg kunne have mere sympati for det tal, det ærede medlem hr. Skytte nævnede, men jeg må sige, at så bør man følge vort forslag og afskaffe resten af de i 1953 i valgloven indførte spærreregler.

Lad mig, inden jeg går over til dette spørgsmål, have lov til at sige, at jeg ikke er tilhænger af den idé, det ærede medlem hr. Skytte fremførte, at underskrifterne skulle være gældende for hele valgperioden, og at jeg slet ikke kan erklære mig enig i det ærede medlems begrundelse, nemlig at underskrifterne kun gælder 1 år. Det er ikke sandt. Underskrifterne gælder i 2 år. Man har lov til at være et helt år, 12 måneder, om at samle underskrifterne, og derefter skal man indlevere dem, om jeg så må sige, på skæringsdagen, lige som den først modtagne underskrift er ved at blive ugyldig, og derefter gælder de alle sammen et helt år til. Man må vist erkende — det kan meget vel tænkes, det er sket før — at vælgere kan skifte politisk anskuelse eller skifte mening om et nyt parti, de måske ikke kender i særlig høj grad, i løbet af et par år eller 3-4 år, så det er ikke urimeligt med den ordning, som har været praktiseret hidtil, og som man ikke hidtil har opponeret imod.

Ja, jeg har set, at 6 partier, der ikke er repræsenteret i folketinget, fordi de ikke fik stemmer nok — et par stykker af dem var overhovedet ikke i stand til at deltage i valget, for de kunne ikke skaffe under-

[Aksel Larsen.]

skrifter, og et af de partier, der ikke deltog i valget, kunne kun skaffe én underskrift, — at disse 6 partier har henvist til, at de kan komme ud for at skulle skaffe underskrifter flere gange, ja, et enkelt af dem har endda sagt, at man kunne komme i den situation 4 gange i en valgperiode at skulle skaffe 20.000 underskrifter, i alt 80.000. Det er naturligvis det rene vrøvl, for hvis man har de 20.000, kan man formentlig nok, hvis de er ved at blive ugyldige, gå ud til underskriverne og få de fleste af dem til at gentage underskriften. Det gik vist. Det, der er sket i den forløbne valgperiode, er i hvert fald, at to partier har samlet underskrifter 2 gange, fordi de første gang indleverede de indsamlede underskrifter i utide, blot for at komme til at deltage i en fjernsynsdebat. Hvis de to partier ikke havde indleveret deres underskrifter midt om sommeren, men ventet til om efteråret — det var der mulighed for, når man tænker på underskrifternes datering — så havde sagen været i orden, så havde de været inddækket til den 22. september. Nok om spærrereglerne.

Vi er af den mening, at det, der står i grundloven, er rigtigt, nemlig at der i folkettinget skal sikres en ligelig repræsentation af de forskellige anskuelser blandt vælgerne. Det er ikke sikret, når man laver en valglov, der strider imod denne principielle grundlovsbestemmelse. Jeg ved godt, hvordan denne grundlovsformulering blev til. Det skete i forfatningskommissionen, hvor det radikale venstre havde erklæret, at de ville ikke godkende, at man indførte spærreregler i valgloven, og så endte det med, at det radikale venstre alligevel og desværre akkviescerede ved den formulering, der står i grundloven, at de nærmere regler for valgrettens udøvelse gives ved valgloven, der til sikring af en ligelig repræsentation af de forskellige anskuelser blandt vælgerne fastsætter valgmåden. Jeg vidste jo godt, hvad denne formulering betød: at så ville man fastsætte en valg måde, der stred mod grundloven, men det får mig ikke til at godkende, at man har fastsat en sådan valg måde. Jeg mener, at hvis et parti kan overvinde den hurdle, der hedder det nødvendige antal underskrifter — og det er min mening, at et parti, der vil have ret til at sætte et sådant

stort apparat i gang, som man gør, når man deltager i et offentligt valg, bør kunne bevise, at de har en vis tilslutning blandt vælgerne — så skal dette parti også have repræsentation i folkettinget i forhold til sin tilslutning blandt vælgerne. Derfor har vi stillet vort forslag om at føre valglovens bestemmelser i så henseende tilbage til, hvad der var gældende fra 1920 til 1953, og jeg henstiller alvorligt til overvejelse blandt folketingets medlemmer og folketingets partier, om man ikke, hvis man nu vil sætte underskriftantallet i vejret, bør gå til at afskaffe de i 1953 indførte spærreregler eller i det mindste lempe dem yderligere ud over, hvad der skete med ændringen i 1961.

Det har i øvrigt været nævnt her i debatten, at måske skulle man forlange, at underskriverne, der anbefaler et parti, skal møde frem og give deres underskrift på kommunalkontoret eller i folkeregistret. Jeg tror, det var det ærede medlem hr. Holger Eriksen, der sagde, at det var ikke nogen synderlig ulejlighed, når de alligevel skal skrive under. Jo, det er en kolossal stor ulejlighed. Det er jo i praksis sådan, det ved da enhver, at vælgerne selv underskriver på blanketter, som partiet samler ind, og så sørger partiet for at få den fornødne attest fra folkeregistrene. Hvis man indfører sådanne ekstra skærpende bestemmelser, lukker man efter min opfattelse totalt af for anmeldelse af nye partier i valglovens forstand, altså med ret til at deltage i fordelingen af tillægsmandaterne. Jeg advarer imod at gå så vidt.

Hvad angår den foreslåede bestemmelse til indsættelse i valglovens § 24 om, at en kandidat på forlangende af valgbestyrelsen skal forevise dokumentation for, at de på kandidatanmeldelsen anførte vælgere har erklæret at ville være stillere for ham, så er jeg varm tilhænger af den, og jeg ønsker virkelig, at den bliver praktiseret, naturligvis sådan, at man, når man indleverer kandidatanmeldelsen, skal dokumentere, at stillerne virkelig er stillere og er sindet at være det.

Der har ikke været noget i vejen for, at man hidtil kunne operere med navne på stillere, som aldrig har givet tilsagn. Det blev præsteret af en nazistisk kandidat i Haderslev, jeg tror, det var i 1939; han havde skrevet dem af efter telefonbogen.

[Aksel Larsen.]

Det blev ganske vist opdaget, men må jeg så tillade mig at fortælle den højtærede minister såvel som folketinget, hvad der faktisk skete ved sidste valg, den 22. september 1964.

I en kreds på Fyn, hvor vort partis kandidat havde langt flere stillere end de krævede 25, blev han, efter at fristen var udløbet og listen var indleveret, ringet op af valgbestyrelsens formand, som meddelte ham, at 5 af hans stillere også var opført som stillere for kandidaten fra et andet parti, og da denne kandidat for det andet parti kun havde 25 stillere, strøget mål, og altså ikke ville kunne opstilles, hvis ikke hans 25 stillere blev godkendt, foreslog valgbestyrelsens formand, at vor kandidat gav afkald på de 5. „Må vi stryge dem på Deres anmeldelse, så beholder den anden sine stillere“, sagde han. Og vor kandidat var desværre lidt ukendt med valgloven eller jura og gik med på det i sin godhed.

Vi har undersøgt sagen senere, og de 5 stillere har aldrig givet tilsagn om at være stillere for et andet parti, men det var ikke dokumentfalsk, for navnene var ikke efterskrevet, men var bare skrevet, formodentlig af kandidaten. Den slags kan man altså komme ud for, og jeg synes, det er nødvendigt, at vi fører kontrol her og ser, om stillerne virkelig er villige til at være stillere, og det gælder naturligvis også bestemmelsen, som står under lovforslagets § 1, nr. 5:

„Den, der anbefaler kandidater for flere partier, kan ikke anses som stiller for nogen af kandidaterne.“

Det er ganske givet, at en sådan bestemmelse må vi have i valgloven.

Det er et spørgsmål for mig, om den foreslåede affattelse af bestemmelsen om valg af tilforordnede kan være holdbar over for Københavns kommune; jeg går ud fra, at vi kan overveje det i udvalget. I Københavns kommune skal der bruges så mange tilforordnede vælgere, at det bliver svært at foretage regulære valg som foreskrevet.

I forbindelse med spørgsmålet om brevstemmere og lignende vil jeg, som andre har gjort det, komme ind på spørgsmålet om syge vælgere. Jeg er af den principielle mening, at alle syge vælgere, der på nogen måde har mulighed for subjektivt at deltage i valget, også bør have den fysiske og

tekniske mulighed for det. Jeg ved godt, at bestemmelsen er blevet udvidet i nogen grad, sådan at syge, der er indlagt på hospital, i et vist omfang kan komme til at stemme, men jeg tror, man i de fleste tilfælde uden skade kunne gå videre og lade patienter, der ligger i deres senge, stemme; det kunne vel ske ved hjælp af et skærmbret og uden alt for stort halløj. Jeg mener også, man kunne løse spørgsmålet om, hvorledes de, der ligger syge hjemme, kunne stemme. Hvis det bliver for svært at sende tilforordnede vælgere hjem til dem — det koster jo i bedste fald penge — kunne man efter min mening ordne det på samme måde som i Sverige ved, at man giver de pågældendes ægtefælle — men længere end til ægtefællen kan man ikke gå — fuldmagt til at stemme for den pågældende.

Kredsinddelingen har jeg sagt et par ord om, men lad mig hertil føje, at det forslag, der er stillet, ser nøgternt og fornuftigt ud. Selvfølgelig kunne der være brug for i det hele taget at revidere kredsinddelingen her i landet, men det ved jeg godt er en uendelig stor opgave, så det skal jeg ikke stille forslag om, men jeg ville altså ønske, hvis vi skal have det gennemført, at vi kunne tage os sammen til at få det gennemført endda særdeles hurtigt.

Hvad angår vort forslag om nedsættelse af valgretsaldern til 18 år, er jeg på en måde lidt ked af, men samtidig lidt forundret over, at man imod vort forslag anfører nøjagtig det samme argument, som er blevet anført hver eneste gang, der har været tale om at nedsætte valgretsaldern. Jeg husker det fra dengang valgretsaldern til folketinget var 30 år. Dér havde vi den samme argumentation over hele landet. Man forklarede, at Danmark gik under, hvis yngre folk kom til at vælge. Man nåede da til en aftrapning, først ned til 29, og derefter skulle det gå langsomt ned, men så fik vi påskebegivenhederne i 1920, og det medførte, at man med et brag gik ned til 25. Det hang det på indtil 1953, og da manglede det ikke på advarende stemmer, som sagde: det går ikke an at gå længere ned end til 25, og 21 var der slet ikke tale om. Så måtte vi nøjes med 23, og ganske få år senere var der ingen betænkelighed ved at gå ned til 21 års valgretsaldern. Og nu kommer man og hævder, at går vi længere ned, går det galt.

[Aksel Larsen.]

Jeg tror aldeles ikke, at det går galt, og jeg vil tillade mig at anføre to argumenter. For det første, at der synes at være almindelig enighed om, at ungdommen bliver meget tidligere moden, end den blev før. For det andet, at også de ældste år gange har stemmeret, og folk lever jo længere og længere sådan i gennemsnit. Så det kunne også være et argument for at sænke valgrets alderen. Selvfølgelig kan man ikke blive ved med at sænke den sådan i en uendelighed, men 18 år er den personlige myndighedsalder, og jeg kan da også minde om, at det er vist omtrent i den alder, at de unge skal på session. Det er lige slemt nok, at man siger til de unge mennesker, mændene i hvert fald, at de er gamle nok til at blive lært op til at blive slået ihjel for fædrelandet, men ikke gamle nok til at få lov til at stemme. Og i praksis vil jo, hvis man indfører 18 års valgrets alder, valgrets alderen blive i gennemsnit 20 år.

Den højtærede minister kunne ikke forstå, at jeg ville stille forslaget. Han gjorde opmærksom på, at kun to danske stemte for det i Nordisk Råd. Ja men det er da intet argument for, at vi ikke kan behandle det her. Han spurgte mig videre, om jeg troede, at et sådant krav havde et flertal af befolkningen bag sig. Derom ved jeg ingenting. Jeg ved, at dengang kvinderne fik valgret til de kommunale råd — det var i 1908 — er det så evigt givet, at hvis det var lagt ud til folkeafstemning, var det blevet forkastet, og hvis kvinderne havde fået lov til at stemme om det, var det også blevet forkastet. Den slags fremskridt får man ikke ved at lægge det ud til folkeafstemning eller ved at vente, at befolkningen skal stemme for det. Det får man ved, at folketinget beslutter, at sådan skal det være, sådan er det rigtigt. Sådan har det også været hidtil. Jeg var da godt klar over, sidst vi skulle have afstemning om valgrets alderen, at det ville blive svært at hale det fornødne antal stemmer hjem. Det lykkedes altså, men det var langt bedre, hvis vi ikke havde haft denne folkeafstemningsparagraf. Det var langt bedre, hvis det var folketinget, der afgjorde det. Nå, jeg forstår jo også, at der i socialdemokratiet er sympati for tanken. Man ønsker at undersøge spørgsmålet og dernæst at gå til ned-

sættelse af valgrets alderen. Så går det jo nok.

Så er der spørgsmålet om partiernes penge. Her siger den højtærede indenrigsminister: gerne for ham, socialdemokratiet har ingenting at skjule. Ja men så har vi allerede tilslutning fra den side, det var jo et fremskridt. Jeg forstår, at det konservative folkeparti heller ingenting har at skjule, men de vil ikke have socialistisk folkeparti til at snage i deres regnskaber. Det ønsker vi slet ikke. Jeg kan betro det ærede medlem hr. Poul Sørensen, at jeg ved godt, hvor mange penge det konservative folkeparti får fra Dansk Arbejdsgiverforening på kroner og øre. Jeg behøver ikke at snage i partiets regnskaber for at finde ud af det. Men det er ikke det, det drejer sig om. Jeg vil have, at vælgerne skal have at vide, hvem der finansierer partiernes agitation; så kan de bedre dømme om, hvem der er særlig interesseret i det pågældende parti. Det kan få indflydelse på vælgerens stilling.

Ja, her siger det ærede medlem hr. Holger Eriksen, at det bliver alt for svært at kontrollere, for partierne kan møde med falske regnskaber, og de kan møde med falske bilag, falske indsamlingslister o. s. v. o. s. v. Hvis det argument betyder nogen ting, så foreslår jeg det ærede medlem hr. Holger Eriksen, at enhver kontrol med selvangivelser her i landet skal ophøre, for man kan også snyde med private regnskaber og private papirer. Fordi der kan snydes, undlader man dog ikke enhver kontrol. Jeg skulle dog tro, at hvis man fik et par skarpsindige revisorer til at kigge nærmere på regnskaberne, ville man få en temmelig god kontrol, idet man jo kunne udøve den også ved at vurdere partiets virksomhed: hvad giver det til sin presse, hvor mange lønnede funktionærer har det ansat, hvor dyre partikontorer har det, hvor stort trykkeri har det, hvor store er dets udgifter under valgkampagnen?

Jeg ved godt, at der var i hvert fald et parti, som ved det sidste valg var i stand til at anvende 4 mill. kr. til selve valgkampen, og om det parti har den højtærede indenrigsminister sagt, at det har intet at skjule. Vi ved også, hvorfra pengene kommer, men jeg synes ikke, det gjorde noget, at det kom offentligt frem, selv om man i

[Aksel Larsen.]

almindelighed ved det. Hvorfor skal det ikke lægges frem? Jeg tror, det ville være godt og demokratisk at gøre noget sådant. Jeg anbefaler det alligevel til overvejelse.

Det ærede medlem hr. Poul Sørensen havde et ekstra argument: at det har vi diskuteret i fjor, og det strandede på, at vi ikke kunne få Aksel Larsen til i udvalget at rykke ud med sit erfaringsmateriale om, hvor mange penge det kommunistiske parti fik fra fremmede magter. Jeg har ikke spor imod, at dette drages frem, selv om det vistnok er en uskreven, men ofte overtrådt lov, at udvalgsforhandlinger refererer man ikke fra denne talerstol.

Det er da ganske rigtigt, at det kunne man ikke få mig til. Af to grunde. For det første: det er ikke mig, der har startet det kommunistiske parti. Det kommunistiske partis formand igennem 10 år var Ernst Christiansen; det var ham og Sigvald Hellberg og Johannes Erwig, der stod i spidsen for partiet fra dets start; det var dem, der købte ejendommen i Møntergade, udgav et dagblad o. s. v. Dem har man aldrig spurgt om, hvorfor de havde pengene til det, og hvis man vil kulegrave det kommunistiske parti, må man begynde med begyndelsen. Men dernæst: hvis man tror, at man kan udnytte mig til at fortælle, skal vi kalde det indre intimiteter fra det kommunistiske parti, tager man fejl. Det vil ikke ske i den retning, og det vil ikke ske i nogen anden retning. Det, jeg kan sige virkelig har politisk betydning for, at man gør op med et parti, det er jeg forpligtet til at komme frem med, men jeg har ingen grund til her på nogen måde at udlevere materiale. Altså, jeg vil ikke dermed have antydning eller givet udtryk for, at det kommunistiske parti i min tid har fået penge udefra, men jeg vil naturligvis heller ikke udtale mig på en måde, så man kunne sige, at vi har altså fået attesteret af Aksel Larsen, at der er intet parti, der i dag får penge noget sted fra. Jeg vil ikke udtale mig i nogen retning om det. Jeg håber, det er forståeligt.

I øvrigt er det nok i almindelighed sådan, at de, der understøtter partierne, i hvert fald de partier, der betyder noget, befinder sig inden for landets grænser, så jeg tror nok, man skal lade være med at hænge sig i det problem ved at give sig til at snakke om

penge fra fremmede magter. Mit parti offentliggør én gang om året sit regnskab. Også det ærede medlem hr. Poul Sørensen er velkommen til at komme og snage i det, han må gerne personlig gøre det. Det er så indlysende, at sådan vil vi optræde, sådan må vi optræde, og det er i overensstemmelse hermed, vi har fremsat vort forslag. Vi finder, det ville være særdeles godt, hvis en sådan bestemmelse kom ind i valgloven.

Naturligvis kunne jeg være kommet ind på mange andre spørgsmål i forbindelse med de lovforslag, vi her behandler. Jeg skal undlade at gøre det, for debatten kommer jo alligevel til at blive ret langstrakt. Men jeg kan sige, at vi vil gå ind i en fordomsfri og velvillig behandling af de her foreliggende lovforslag, og vi anbefaler i ganske særlig grad, at man ser velvilligt på de af os fremsatte lovforslag. Jeg kan imidlertid ikke — det forstår man — give noget tilsagn om at være velvillig over for alt, hvad der er kommet fra den højtærede indenrigsminister, eller over for alt, hvad der er kommet fra anden side som ideer til valgloven under denne debat.

Rimstad: Sammen med færdselsloven og lukkeloven er valgloven antagelig den lovgivning, som i størst omfang sætter sindene i bevægelse i befolkningen. De 4 lovforslag, som her er fremsat, og selve diskussionen i dag viser meget tydeligt de store divergenser, der findes i opfattelsen mellem de små og de store partier. De sidste ønsker en konsolidering rent partimæssigt ud i fremtiden ved at opretholde og udbygge meget kunstige spærreregler, der ikke alene tjener til at holde nye partidannelser ude af folketinget, men også til at fælde ældre, mindre partier, hvis øjeblikkelige tilslutning har været dalende, måske hidrørende fra enkelte større fejltrin. De små partier ønsker på deres side at undgå udslettelse hidrørende fra sådanne engangsforeteelser, og de partidannelser, der ude i befolkningen eksisterer som mere eller mindre ideologisk underbyggede anskuelser, ønsker selvfølgelig den letteste vej ind i tinget. Det vil være naturligt her at spørge, hvorpå en saglig betragtning i nøje overensstemmelse med de demokratiske idealer kan hævdes midt imellem disse meget egocentriske og meget divergerende opfattelser.

[Rimstad.]

Det forekommer os inden for mit parti, at man har støtte både i demokratiet, i det saglige, i det logiske og endelig også i grundloven, når man fremhæver, at alle partier i dette ting jo engang har været små anskuelser med en meget spinkel ideologi, og at spærreregler af den ene og den anden art ville have forsinket væksten af de pågældende ideologier til stor skade for det demokrati, som vi er fælles om at ville bevare og skærme. Af den grund mener vi, at spærreregler skal være så beskedne i deres størrelse og så rigtige i deres udformning, at det resultat, vi her bliver enige om, ikke kommer til at betyde nogen forsinkelse i folkestyrets udvikling, en forsinkelse, som senere under betegnelsen sort reaktion vil blive skudt vor generation i skoene af dem, der kommer efter os.

Med hensyn til udformningen af de nævnte spærreregler vil jeg, inden jeg går over til en nærmere omtale af de foreslåede ændringer til valgloven, sige nogle få ord af mere principiel interesse. Vi mener inden for vort parti, at det er meget uheldigt at have nogen som helst spærreregler, der sættes i relation til det opnåede valgresultat. Vi ønsker derfor, at spærreregler, der forlanger flere stemmer end gennemsnittet af, hvad der medgår til opnåelse af et kredsmandat, skal bortfalde. Det ønsker vi, fordi vort parti gennem flere valg har været genstand for en aldeles usaglig kampagne fra vore særlig gode venner, venstre og de konervative, der med held ved hjælp af 60.000 stemmers spærrereglen ved 2 valg kunne føre deres valgkamp mod os, det nye parti, efter recepten: stem ikke på dem, deres politik er måske meget fornuftig, men det behøver vi slet ikke at diskutere, de kan nemlig ikke forcere den bom, som kravet om de 60.000 stemmer udgør. Vi kaldte denne metode for stemmespildskampagnen, og vi skulle som nævnt igennem 2 valg, før vi fik vælgerne til at indse, at metoden var udemokratisk, netop fordi vi blev afskåret fra at fremlægge vore politiske anskuelser.

Jeg vil altså gerne slå fast, at vi vil ikke gå med til en højere grænse i selve valgresultatet end den, der svarer til det antal stemmer, som et kredsmandat i gennemsnit kan erhverves til. For os må tallet for øvrigt gerne være mindre, f. eks. gen-

nemsnittet af samtlige kreds- og tillægsmandater.

Hvad angår de øvrige ændringer, som er foreslået i de 4 lovforslag, skal jeg gøre nogle bemærkninger om de ændringer, som vi ikke kan tiltræde.

Der er først spørgsmålet om anmeldelse af et parti gennem et eller flere folketingsmedlemmer. Vi deler den anskuelse, der er blevet fremsat af flere af de ærede ordførere, at en sådan anmeldelse i og for sig ikke er særlig gavnlige for demokratiet, netop fordi der kan ske det, som skete ved valget i 1960, at der fandt en adskillelse sted mellem det pågældende folketingsmedlem og den anskuelse, han anmeldte. Det må jo nemlig være sådan, at anmeldelsen af et parti, hvad enten anmeldelsen nu hviler på 10.000 eller 20.000 underskrifter, eller anmeldelsen stammer fra et enkelt folketingsmedlem, skal være en dokumentation for, at anskuelser eksisterer og eksisterer i en vis udbredelse inden for befolkningen. Vi er derfor tilhængere af, at bestemmelsen om, at ét eller flere folketingsmedlemmer kan anmelde et parti til et kommende valg, bør ophæves.

Med hensyn til det antal underskrifter, der forlanges for at anmelde et parti, mener vi, der kan være noget rimeligt i, at man i dag prøver på at ajourføre det tal, som tidligere har været gældende, de 10.000 underskrifter; men vi mener, at kravet om 20.000 underskrifter er helt overdimensioneret. Man har jo kunnet klare sig helt op til 1960-valget med 10.000 underskrifter, og der er vel ikke ud fra andet end partigeoistiske hensyn nogen grund til at forhøje tallet, medmindre man vil forhøje det ud fra den betragtning, at vi har fået nogle flere vælgere dels gennem befolkningens vækst, dels fordi man har nedsat valgretsaldern til de 21 år. Vi vil derfor anse en ajourføring af tallet 10.000 til f. eks. 12.000 for at være helt i orden.

Det har været nævnt, at et tal, der svarede til gennemsnittet af samtlige kreds- og tillægsmandater, et tal på omkring 14.000-15.000 stemmer, ville være det rigtige tal. Vi har imidlertid ikke nogen forståelse for, at der skulle være sammenhæng mellem disse 2 tal, netop ud fra den betragtning, at partianmeldelsen bør være dokumentation for, at der i befolkningen eksisterer en an-

[Rimstad.]

skuelse, og det har for så vidt ikke noget at gøre med, hvor mange stemmer der forlanges til en eller anden slags mandater.

Det har også været nævnt, at disse parti-anmeldelser skulle kontrolleres, eller hvad man vil kalde det, derved at den pågældende anmelder skulle henvende sig på et kommunekontor og dér aflevere sin underskrift under kontrol. De folk, der har prøvet at indsamle underskrifter i praksis, vil vide, at noget sådant er aldeles uladsiggørligt. Hvis man vil vedtage en bestemmelse her i folketinget gående ud på, at vi ønsker ingen nye partier, og derfor vil vi forhindre det, skal man blot sørge for, at kravet om, at underskrifterne skal afgives på kommunekontoret, bliver gennemført. Det vil så for fremtiden være umuligt at få nye partier ind i dette ting.

Det er noget, som måske ikke er helt indlysende for dem, der ikke har beskæftiget sig med det. Men vi ved, hvor ganske overordentlig vanskeligt det er at samle underskrifter, fordi disse underskrifter bagefter skal passere kommunekontoret og de pågældende med mere eller mindre ret har den opfattelse, at deres navn dér bliver noteret op til senere brug, eventuelt imod dem.

Disse anmeldelser har, som det har været nævnt af flere af de tidligere ordførere, en gyldighed på 2 år. Man har 1 år til at samle dem, og når man så har samlet dem og afleveret dem i indenrigsministeriet, er de gyldige endnu 1 år. Det er meget knappe terminer; de er så knappe, at de faktisk virker prohibitivt, og det gør de, fordi det er både en kostbar og en vanskelig sag at samle de pågældende underskrifter. Det er ikke afgørende, om det er 10.000 eller 12.000 underskrifter, der skal samles, men det afgørende er, at man skal lave en organisation og sætte disse ting i system. Vi mener ikke, at en anskuelse af en eller anden art absolut skal have en så knap frist at arbejde med. Vi mener, det ville være rimeligt, om man gav en periode på 2 år til at samle disse underskrifter — særlig hvis man vil hæve tallet 10.000 noget — og vi mener også, det ville være rimeligt, at underskrifterne derefter havde en gyldighedsperiode på 2 år. Derved kom de til at dække den 4-årige valgperiode, og jeg er ganske enig med det ærede medlem hr. Skytte i, at der bør være

overensstemmelse mellem det, at en folketingsmand er valgt for 4 år, og det, at de pågældende anmeldelser til at sikre valg af en folketingsmand også gælder 4 år.

Der er så videre nogle bestemmelser, som det kunne være hensigtsmæssigt at se på, først spørgsmålet om dokumentation for de på stillerlisterne opførte navne. Vi er af den anskuelse — og det ligger i, at vi sådan set, da vi begyndte på at sætte os ind i disse ting, var yderst forbavsede over, at man ikke krævede underskrift fra stillernes side — at det vil være rigtigt og rimeligt at kræve en sådan underskrift. Det vil for øvrigt ikke volde større vanskeligheder; det kan højst betyde forsinkelse i et par dage, at man skal sikre sig sine stilleres underskrift.

Dernæst har jeg et par ord om spørgsmålet lodtrækning. Vi har jo i praksis været ude for en lodtrækning ved sidste valg, og den indvending, som vi kunne have over for fremgangsmåden, lå egentlig deri, at der ikke fandtes nøjagtige bestemmelser for den fremgangsmåde, som man valgte fra indenrigsministeriets side. Vi mener, at det folketingsudvalg, som her skal godkende valgene, skal have bemyndigelse til, når der foreligger et valgresultat, hvor tallene står lige, at forlange en kontrol af tallene, før en eventuel lodtrækning finder sted, og det er egentlig en ganske rimelig foreteelse, for hvis man tager det i en anden orden, kan man komme ud for meget ubehagelige ting.

Endelig skal jeg gøre et par bemærkninger om forslaget angående valgretsaldern, som indgår i de ændringer, socialistisk folkeparti har foreslået. Derom vil jeg gerne sige, at jeg har ikke i det pågældende forslag fundet nogen motivering for at nedsætte valgretsaldern fra 21 år til 18 år. Jeg vil heller ikke selv være i stand til at finde en sådan motivering, medmindre man ville begive sig ud på de lidt mere komiske områder, hvor man siger, at en mand, fordi han er i stand til at styre en knallert, når han er 16 år, også bør kunne stemme til folketinget, når han er i den alder — eller den slags ting. Der blev også nævnt, at da man har skullet springe soldat, når man er 18 år, var det rimeligt, at man kunne være med til at styre land og rige. Jeg kan ikke se, disse forbindelser har noget virkeligt på sig.

Derimod deler jeg den højtærede inden-

[Rimstad.]

rigsministers anskuelse, at der ganske afgjort er en forbindelse mellem dette at være myndig ikke alene over sin person, men også over sin økonomi, at der er en forbindelse mellem det år, man får denne fulde myndighed, og det år, man får valgetten. Vi er derfor ikke enige i, at valgretsalderen bør nedsættes til 18 år.

Endelig har vi spørgsmålet om at offentliggøre et partis regnskab. Lad mig begynde med at sige, at jeg skal ikke som mange af de tidligere ærede ordførere fremhæve, at vi har skam intet at skjule, for selvfølgelig har vi ikke noget at skjule; det behøver vi ikke at sige. Men vi har en ting, som vi ikke ønsker at åbenbare, og som vi ikke finder det rigtigt at åbenbare, fordi det ikke er vort problem, og det er spørgsmålet om, hvem der yder de pågældende tilskud. En mand skal have lov til anonymt at yde et bidrag til det parti, han gerne vil støtte, uden at hans navn derfor skal gøres til genstand for alle mulige undersøgelser fra skattevæsenets side, fra hans politiske modstanderes side, fra hans kunders side o. s. v. Denne ret ønsker vi at skærme, men det er noget lidt andet end at erklære, at vi har ikke noget at skjule. Jeg tror ikke, der er ret meget kød på det ben med en regnskabs offentliggørelse. Jeg ved udmærket godt, at det, man fra enkelte partiers side er på jagt efter, er at få at vide, hvor meget organisationerne betaler til de partier, som får bidrag fra organisationerne. Vi ved jo alle sammen, at de pågældende partier bliver støttet af organisationerne, og sådan set er det vel ligegyldigt, hvor stort bidraget er. Det ærede medlem hr. Aksel Larsen gav jo også udtryk for, at det ikke var spørgsmålet om størrelsen af bidraget, men om, hvor pengene kom fra, og da vi allerede ved det, er der i og for sig ingen grund til nu at begynde at drille hinanden med, at disse regnskaber bør skam offentliggøres.

Jeg skal tilføje, at vi i vort parti vil afvente den udvalgsbehandling, som for-

modentlig vil blive resultatet af debatten i dag, før vi tager endelig stilling til de foreliggende forslag. Vi forbeholder os ved de senere behandlinger at fremsætte ændringsforslag dels i overensstemmelse med det, jeg her har nævnt, dels ud fra nogle tanker, vi tidligere har været inde på. Vi mener således, at der burde være en regel om, at et folketingsmedlem, der udnævnes til minister — den regel har man i Norge — burde ophøre med at være medlem af tinget, d. v. s. at stedfortræderen automatisk indtræder ifølge valglovens § 51. Når vi ønsker en sådan regel, er det naturligvis, fordi vi mener, at den lovgivende og udøvende magt også her bør holdes adskilt.

Svend Haugaard: Det er jo en gammel antagelse, at med ansvar for noget følger også interesse, og det kunne jeg også bruge som et argument for nedsættelse af valgretsalderen. Til en vis grad er det rigtigt, men jeg skal indrømme, at der også er noget rigtigt i det, den højtærede indenrigsminister kom med i sine kritiske bemærkninger, at ungdommens deltagelse ved dette valg var noget skuffende. I hvert tilfælde var den ikke med til at hæve stemmeprocenten, og det kan vi i høj grad beklage.

Jeg føler trang til at sige til den ungdom, som ikke stemte, at de i første omgang svigtede det demokratiske ansvar, og at de kunne være medskyldige i, at den skepsis, som man i vide kredse herhjemme nærer til ungdommens mulighed for at være tilstrækkelig interesseret og ansvarlig over for politik, blev styrket. Når det er sagt, vil jeg imidlertid også gerne tilføje, at de ikke er eneskyldige. Det kan jo godt være, at partierne ikke i tilstrækkelig grad har evnet og forstået at lægge deres synspunkter frem på en sådan måde, at de unge virkelig syntes, det kom dem ved. Det havde man vel også en fornemmelse af i visse partier sådan lige op til valget, da man i desperation begyndte at holde ungdomsvalg møder, hvor man indkaldte til nonstop bal, bugtalere,

[Svend Haugaard.]

gratis biografforestillinger og forskelligt andet. Det er næppe den rigtige vej til styrkelse af ungdommens politiske interesse.

Man hører meget ofte, at unge ikke har forstand på politik; de siger det selv, og jeg vil indrømme ud fra erfaringen med samværet med de unge især i 18-25 års alderen, at det ofte er forbavsende, så lidt de ved. Jeg har i 25 år undervist i samfundslære på en højskole, og jeg har set, at eleverne kommer dertil ret uvidende om politik; men jeg har også set, at deres interesse meget hurtigt kan vokse, og det er ikke afgørende, om de er 18, 21 eller 25 år. Det afgørende for dem er, om de møder problemerne på en sådan måde, at de føler, at det kommer dem ved.

Derfor ser jeg gerne trods skuffelserne, at man arbejder videre med henblik på en nedsat valgretsalder. Jeg mener ikke, at de, der dog stemmer og gør deres borgerpligt, skal bære ansvaret for andre af samme aldersklasse, som ikke stemmer, men jeg mener på den anden side også, at vi skal gøre noget for at modne dem og vække deres interesse, og dér synes jeg vi gør alt for lidt.

Her vil jeg gerne komme med en idé, og når jeg tog ordet på dette sene tidspunkt, var det for at fremsætte et forslag, som går ud på, at man en tid før stemmerettens indtræden, måske netop på 21 års fødselsdagen, eller hvornår det nu skal være, sender disse unge en medborgerbog — for nu at bruge et udtryk, der måske kan dække. Denne medborgerbog skal på en frisk, men dog saglig måde fortælle noget om, hvad der er borgerpligt og borgerret, den skal fortælle noget i kort, men objektiv form om de enkelte partiers programmer, og den skal endelig indeholde noget om selve valgets teknik, sådan at de unge, når de skal hen og stemme første gang, ikke står så usikkert og famlende, som det nu er tilfældet. Jeg tror, det ville være overordentlig værdifuldt, noget positivt, et tilbud, så de unge ikke længere kan sige, at de ikke ved noget og de ikke har fået noget at vide.

Jeg synes ikke, det er for meget at gøre ud af en kommende borger og skatteyder, og jeg vil derfor gerne overlade denne idé til den højtærede indenrigsminister til praktisk gennemførelse.

Indenrigsministeren (*Hans Hækkerup*): Jeg skal på dette sene tidspunkt og over for den højt begrænsede medlemsskare søge at ave min naturlige veltalenhed og begrænse mig til et fåtal bemærkninger.

Der er blevet fremsat adskillige kommentarer til forslaget om, at 3 medlemmer af folketinget forud for et valg kan anmelde et nyt parti til deltagelse i valget. Det ærede medlem hr. Holger Eriksen var af den opfattelse, at enten man havde 3 eller 1, var det principielt det samme, og jeg forstod det ærede medlem derhen, at han fandt det rigtigst helt at stryge denne ret, som et enkelt medlem af folketinget hidtil har haft, og at denne tankegang fandt støtte i hvert fald hos de ærede medlemmer hr. Harald Nielsen og hr. Rimstad.

Nu må jeg måske til mit forsvar sige, at det var min ulykkelige søgen efter kompromis, der fik mig til at falde ned på tallet 3, og jeg havde held til at ramme i centrum, da det ærede medlem hr. Aksel Larsen fik ordet. Han accepterede tallet, medens det ærede medlem hr. Skytte, der er lige så kompromissyg som jeg, fandt ud af, at 2 ligger midt mellem 3 og 1. Der bliver noget at forhandle om i det kommende udvalg.

Hvad angår de 20.000 underskrifter til anmeldelse af et parti, var der naturligvis også megen diskussion om dette spørgsmål. De ærede medlemmer hr. Harald Nielsen og hr. Poul Sørensen accepterede, medens det ærede medlem hr. Rimstad på sin side sagde, at fastholder man dette krav og kombinerer det med et personligt fremmøde, har man gennemført effektivt forbud mod dannelse af nye partier. Må jeg angående personligt fremmøde, som også det ærede medlem hr. Aksel Larsen udtalte sig imod, sige, at jeg personlig er tilhænger af, at man stiller dette krav. Jeg synes ikke, det er urimeligt faktisk at få denne bekræftelse på, at underskriften er rigtig, ved at det sker under offentlig kontrol. Jeg synes, at fortiden taler for, at man nok her bør sikre sig lidt, men jeg erkender, at der i regeringen var så store betænkeligheder ved dette vidtgående krav, at jeg måtte frafalde det ved lovforslagets endelige udformning.

I øvrigt gjorde det ærede medlem hr. Holger Eriksen en række betragtninger gældende. Jeg mener dog, at vi kan diskutere disse problemer i udvalget. Jeg vil

[Indenrigsministeren.]

imidlertid sige til det ærede medlem, at med hensyn til forslaget om en valgkreds-omlægning i København, Københavns amt og i Århus amt gør jeg mig ingen illusioner. Jeg regner ikke med, at det gennemføres uændret. Sker det, bliver jeg uendelig lykkelig, men jeg er åben for ethvert fornuftigt forslag til en kredsomlægning, og jeg er ikke uenig med det ærede medlem hr. Aksel Larsen i, at vi nok burde gå langt, langt videre, end dette forslag indebærer.

Det ærede medlem hr. Holger Eriksen var lidt betænkelig ved, at brevstemmer kunne indgives indtil 3 uger før valget. Jeg er villig til at diskutere denne bestemmelse. Jeg ved, at det ærede medlem har et historisk tilfælde i erindring, når han taler om den eventualitet, at statsministeren får stort hastværk med at udskrive et valg. Jeg erkender, at det er noget, vi må snakke om.

Må jeg i almindelighed om de syges ret til at stemme sige, at vi er vel alle enige om, at de syge har moralsk krav på at kunne deltage i et valg, såvel folketingsvalg som kommunalbestyrelsesvalg, men vi ved også alle, at der er store vanskeligheder forbundet med at gennemføre det. Vi ved, at der er problemer med bevarelse af stemmehemmelighed o. s. v. Det ærede medlem hr. Aksel Larsen pegede på den svenske ordning med delegation af stemmeret mellem ægtefæller. Det er naturligvis noget, der kan overvejes. Personlig føler jeg mig en lille smule betænkelig ved at indføre princippet, og jeg vil i hvert fald gerne være kendt med, hvilke erfaringer man har gjort i Sverige.

Såvel det ærede medlem hr. Holger Eriksen som andre beskæftigede sig med den bestemmelse i kommunalvalgloven, som tillader skatterestanter at blive valgt som medlemmer af kommunalbestyrelsen. Jeg erkender da uden videre, at jeg på forhånd også var meget skeptisk over for bestemmelsen, men når jeg har set, hvordan den hidtil gældende bestemmelse har været anvendt — måske navnlig ved det sidste kommunalvalg — synes jeg, tiden må være inde til at afskaffe bestemmelsen, så meget mere, som jeg anser vælgerne for at være tilstrækkelig fornuftige til ikke at vælge, jeg havde nær sagt professionelle skatterestanter til kommunalbestyrelsen.

Det ærede medlem hr. Holger Eriksen pegede på, at også de sindssyge skulle have valgret, hvis det skulle gælde for alle, syge, åndssvage, fanger o. s. v., og oprullede et uhyggeligt perspektiv med sindssygehospitalet i en lille by, hvor den driftige sindssyge fik samlet stemmerne og fik sig indvalgt i kommunalbestyrelsen. Jeg erkender, at den situation teoretisk kan foreligge. Den er mulig. Jeg vil dog gøre opmærksom på, at man har den chance at umyndiggøre hele banden. Så sker der ikke noget.

Til det ærede medlem hr. Tastesen vil jeg sige, at det er jo rigtigt, at hovedparten af de vesteuropæiske lande har 21 års valgrets alder. Holland har dog 23 år, og Østrig og Schweiz har en valgrets alder, der ligger mellem 20 og 21 år.

Det ærede medlem stiller mig det direkte spørgsmål, om vi på grundlag af rekommandationen i Nordisk Råd forrige år har undersøgt spørgsmålet om den rigtige myndighedsalder. Jeg må erkende, at i den tid, jeg sad i justitsministeriet, har jeg faktisk ikke gjort noget ved det. Nu er det min kollega. Jeg skal gøre ham opmærksom på, at han må tage sig alvorligt sammen og indhente det, jeg har forsømt. Det skal han jo på så mange områder, har jeg forstået.

Det ærede medlem hr. Harald Nielsen var også betænkelig ved skatterestanterne. Jeg forstod, at det ærede medlem hr. Poul Sørensen helt delte min opfattelse af, at denne bestemmelse kan vi meget vel undvære. Den hidtil gældende bestemmelse har været misbrugt i for høj grad.

Det ærede medlem hr. Harald Nielsen rejste spørgsmålet om suppleanter til kommunalbestyrelsen. Det er et spørgsmål, som jeg finder det helt rimeligt at diskutere i det kommende udvalg.

Derimod kan heller ikke jeg finde en løsning på spørgsmålet vedrørende den alfabetiske orden ved den sideordnede opstilling. Det er højst sandsynligt, at han, der står som nr. 1, opnår en gevinst derved, men hvordan man skal klare det spørgsmål, kan heller ikke jeg i øjeblikket finde ud af.

Det ærede medlem hr. Harald Nielsen nævnte også sin yndlingsidé om at fjerne tillægsmandaterne fra folketingsvalgloven og koncentrere sig lidt alvorligere om kredsmandaterne. Det er en tanke, som ikke er mit parti ganske fremmed, tør jeg nok an-

[Indenrigsministeren.]

tyde. Jeg forstod imidlertid på det ærede medlem hr. Poul Sørensen, at nok ønskede han et andet grundlag, men jeg forstod ham også derhen, at det ikke netop var afskaffelse af tillægsmandaterne, det ærede medlem havde i tankerne.

Det ærede medlem hr. Poul Sørensen rejste det spørgsmål, om man ikke kunne gennemføre en ordning, hvorefter afstemningen sluttede kl. 20 over hele landet. Det synes jeg i høj grad man skal overveje; jeg synes, det lyder rimeligt.

Det ærede medlem hr. Skytte rejste forskellige problemer. Det ærede medlem var imod de 20.000 underskrifter og ville foretrække at lægge sig, hvis det blev nødvendigt at gennemføre en sådan bestemmelse, på 15.000. Det ærede medlem ville så have, at disse underskrifter skulle gælde for hele valgperioden. Jeg er naturligvis åben for en diskussion om, hvorvidt tallet skal være 20.000 eller 15.000 eller det skal være gennemsnittet for et folketingsmandat ved det senest afholdte valg. Men jeg er meget betænkelig ved at gå så langt som at sige, at den engang afgivne erklæring skal være gældende for hele valgperioden.

Til det ærede medlem hr. Aksel Larsen var der egentlig mange bemærkninger, jeg gerne ville have gjort. Jeg vil dog glæde ham med — hvad han ved, fordi han har læst forslaget — at det fynske tilfælde med den naive folkesocialist, der afstod 5 uskyldige stillere til en politisk modstander, ikke kan gentages, når dette lovforslag er gennemført. Jeg vil indrømme, at vi kendte ikke det fynske tilfælde; det var altså ikke for at hindre ham i at gentage dumheden ved næste valg, men han kan altså simpelt hen ikke, hvis dette bliver gennemført.

Jeg er ikke enig med det ærede medlem hr. Aksel Larsen i den betragtning, at det kan være demokratisk rigtigt, at en vælger deltager som anmelder af et politisk parti, som han ikke selv vil vise den tillid at give sin stemme ved det efterfølgende valg. Vi kan aldrig kontrollere, om han gør det. Vi ved om adskillige hundrede, der deltog i anmeldelsen af partier i 1964, at de ikke stemte på dem. Men rent principielt forstår jeg slet ikke tankegangen. Jeg erkender, vi kan ingen vegne komme med det, men det er princippet i den tankegang, det ærede

medlem gav udtryk for, jeg ikke kan være enig i.

Der var naturligvis adskilligt i det, det ærede medlem hr. Rimstad sagde, jeg efter sagens natur er uenig i, fordi han kritiserede mit fortrinlige forslag, det er klart, men jeg er derudover ikke enig med ham i, at man skal gå imod det ærede medlem hr. Aksel Larsens forslag om offentliggørelse af parti-regnskaber for at beskytte det anonyme bidrag. Det kan jeg ærlig talt ikke sympatisere med, rent bortset fra at det kan give anledning til misbrug i den ene eller den anden retning.

Det ærede medlem hr. Rimstads forslag om, at et medlem af folketetinget, der bliver minister, skal udtræde af folketetinget, er jeg selvfølgelig heller ikke enig i, det er da klart; jeg er i situationen. Jeg vil dog gøre opmærksom på, at der ikke er noget udemokratisk i ordningen. Så vidt jeg ved, er det i England en betingelse for at være minister, at man er medlem af parlamentet, overhus eller underhus. Jeg ved godt, man har den anden ordning i Norge; om den så virker så godt, tør jeg ikke sige.

Det ærede medlem hr. Svend Haugaard vil jeg takke for ideen til en medborgerbog på den kommende vælgers 21 års fødselsdag. Jeg vil overveje sagen med al den sympati, den fortjener; jeg er bange for, det bliver den fødselsdagsgave, den pågældende bliver mindst glad for.

Aksel Larsen: Må jeg sige til den højtærede minister: jeg kan ikke styre mig, når den højtærede minister i den grad misforstår mig og skyder mig noget i skoene, jeg aldrig har sagt, tænkt eller ønsket. Det kan være min skyld, jeg er blevet misforstået, men alligevel. Den højtærede minister opfatter det sådan, at jeg skulle have sagt, det var demokratisk rigtigt og godt, at folk skrev under på et parti, de ikke ville stemme på. Det har jeg ikke udtalt mig om. Jeg sagde blot, det var en kendsgerning, at der desværre er en sådan mentalitet — jeg kaldte det en demokratisk mentalitet — i en del af befolkningen, at man skriver under for et parti, man ikke vil stemme på, og det gør det lettere at skaffe underskrifter. Det sagde jeg som argumentation for, at man godt kunne hæve underskriftsantallet, fordi det faktisk er blevet lettere gennem de senere

[Aksel Larson.]

år. Jeg har ikke erklæret, at jeg syntes, det var i orden. Jeg mener naturligvis, at de pågældende burde stemme på partiet, men det kan hverken ministeren eller jeg gøre noget ved.

Indenrigsministeren (Hans Hækkerup): Jeg beklager i allerhøjeste grad misforståelsen. Det er mine åndsevner, det er galt med.

Hermed sluttede forhandlingen.

Lovforslagenes overgang til anden behandling
vedtoges uden afstemning.

Holger Eriksen: Jeg foreslår, at de fire lovforslag henvises til et udvalg på 17 medlemmer.

Uden forhandling eller afstemning
vedtoges dette forslag.

Første næstformand (From): Der er ikke mere på dagsordenen.

Udvalget for forretningsordenen har afgivet betænkning og indstilling angående folketingets samtykke i henhold til grundlovens § 57. Eksemplarer vil blive omdelt.

Udvalget angående forslag til lov om nedslag i skatteansættelsen for folkepensionister m. fl. har afgivet tillægsbetænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer vil blive omdelt.

Udvalget angående forslag til lov om ændringer i lov om rettens pleje. (Ændringer i retskredsinddelingen m. v.) har afgivet betænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer vil blive omdelt.

Medlemmer af folketinget Alfred Bøgh, Chr. R. Christensen, Henry Christensen, Jens Chr. Christensen, Erik Eriksen, Foged, Gottschalk-Hansen, Thisted Knudsen, Poul Møller, Jacob Sørensen, Poul Sørensen, Thestrup og H. C. Toft har meddelt mig, at de ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til lov om ændring af lov om den amtskommunale beskatning.

Skriftlig fremsættelse af lovforslag.

Ordføreren for forslagsstillerne (Alfred Bøgh): På forslagsstillernes vegne tillader jeg mig herved at fremsætte *forslag til lov om ændring af lov om den amtskommunale beskatning.*

Forslaget går ud på at ændre fordelingen af den del af amtsbeskatningen, som udskrives på kommunerne. Denne fordeling, der nu sker med halvdelen efter grundværdier og halvdelen efter indkomst, foreslås med virkning fra det kommende skatteår foretaget alene på grundlag af de skattepligtige indkomster i kommunerne.

Som bekendt skal det beløb, der skal udskrives som skat til amtskommunen, efter den gældende lov tilvejebringes dels ved direkte udskrivning af amtskommunal grundskyld og ejendomsskyld i henhold til den kommunale ejendomsskattelev, dels ved ligning på kommunerne i amtsråds kredsen. Forholdet mellem det beløb, der skal udskrives direkte på de enkelte ejendomme, og det beløb, der skal udskrives på kommunerne, er fastsat i loven, og loven bestemmer også, hvorledes udskrivningen på kommunerne skal fordeles på disse.

Lovens regler går nærmere ud på, at halvdelen af den del af udskrivningen, som ikke dækkes af den fikserede amtskommunale ejendomsskyld, skal udskrives som amtskommunal grundskyld, dog højst med 14 promille. Det resterende pålignes derpå sognekommunerne med

1) halvdelen i forhold til summen af de til hver kommune afgiftspligtige grundværdier i det foregående skatteår og

2) halvdelen i forhold til summen af de indkomstansættelser, der i henhold til § 8 i lov vedrørende personlig skat til kommunen i hver af kommunerne i det foregående skatteår har været lagt til grund ved ligningen af skat til opholdskommunen.

Forslaget går altså i al sin enkelhed ud på, at det ene led i fordelingsreglen — bestemmelsen om, at halvdelen af udskrivningen på kommunerne fordeles efter grundværdi — skal falde væk, således at hele bidraget fra kommunerne fordeles efter indkomst. Dette forslag har følgende begrundelse:

Da den gældende ordning blev indført i 1961, var det tanken, at amtskommunerne,